JAAK KIVISTE, PIRET TEPPAN,
RIHO REI, EDA SIEBERK

POLITSEI JA PIIRIVALVE ÜLDKURSUS

Toetav õppematerjal õpetajale

sisekaitse.ee

JAAK KIVISTE, PIRET TEPPAN, RIHO REI,
EDA SIEBERK

POLITSEI JA PIIRIVALVE ÜLDKURSUS

Toetav õppematerjal õpetajale

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

SISUKORD

Sissejuhatus 4

1. Politseiteenistuse regulatsiooni ning organisatsiooni kultuuri ja struktuuri tundmine 6
   1.1. Ülevaade politsei ajaloost: Eesti politsei ja piirivalve tähtsamad sündmused aastail 1918–1940, Eesti politsei ja piirivalve aastail 1990–2010, PPA loomine ja organisatsioonilised muutused 6
   1.2. PPA missioon, visioon, PPA sümboolika: vapp, lipp, teenetemärgid, teenistusastmed, PPA struktuur ja struktuuriüksuste põhiülesanded 11
   1.3. Avaliku teenistuse seadus 18
   1.4. Politsei kui korrakaitseorgani pädevuse ja volituste määratlemine korrakaitseseaduse ning erisea-duste alusel 20
   1.5. Riiklikud ja rahvusvahelised kutse-eetika eeskirjad (avaliku teenistuse seadus, *European Code of Police Ethics, Ethics of Border Security*) 23
   1.6. Ametniku eetiline käitumine 27
   1.7. Ekskursioon lähimasse politseiprefektuuri 28

2. Politsei riigisisene ja rahvusvaheline koostöö 29
   2.1. Politsei riigisisene koostöö 29
   2.2. Politsei rahvusvaheline koostöö, k.a rahvusvahelised organisatsioonid ja nende põhitegevused (Europol, Interpol, Frontex, CEPOL, EASO, OSCE) 32
   2.3. Politsei riigisisesed ja rahvusvahelised andmebaasid 36
   2.4. Schengeni ühtse viisaruumi kujunemine ning kompensatsioonimeetmete rakendamise võimalused 40

3. Politseiteenistuses kasutatavad enesekaitsevahendid, sidepidamisvahendid ning teenistusrelvad 46
   3.1. Politseiteenistuses kasutatavad enesekaitsevahendid 46
   3.2. Politseiteenistuses kasutatavad sidepidamisvahendid 55
   3.3. Politseiteenistuses kasutatavad erivahendid 58
   3.4. Politsei teenistusrelvad 60

4. Vabatahtlike kaasamine politseiteenistusse 66

SISSEJUHATUS

Õppematerjali koostamise eesmärk on toetada õpetajat õppematerjali ja meetoditega õpilaste kujundamisel vastutustundlikuks kodanikuks, kellel on teadmised enda kohustustest ja politseiorganisatsiooni rollist ühiskonna turvalisuse tagamisel. Õpilaste ettekujutus politsei tööst võib olla kujunenud eri mõjurite toimel ning erineda oluliselt tegelikkusest ja ühiskonnas seatud eesmärgist. Seetõttu on esmalt esile toodud politseile seadusest tulenevad ülesanded ning sisemiselt määratud põhiväärtused.

Politsei ja piirivalve seaduse alusel on politsei põhiülesanded avaliku korra kaitsmine, piirihalduse korraldamine, merereostuse avastamine ja likvideerimine, merel otsingu- ja päästetööde ning kodakondsuse ja migratsiooni valdkonna küsimuste korraldamine. (Politsei ja piirivalve seadus § 1 lg 2)

Politseiorganisatsiooni **missioon** on luua koostöös turvalisust. Koostöö hõlmab nii organisatsioonisisest, Eesti inimeste ja organisatsioonide kui ka rahvusvahelist ühist tegevust turvalisuse loomisel. **Visioon** on olla maailma parim politsei. See tähendab olla parim versioon iseendast ja lubadus Eesti inimestele, et ollakse iga päev nende jaoks parimad. Politseiametnik on avaliku võimu kandja, kes võib sekkuda oma ülesandeid täites isikute põhiõigustesse. Ühtede õiguste ja hüvede kaitsmine võib riivata teiste omi. Politseinikelt oodatakse õiglast sekkumist, vajaduse korral karmust, eeldades samas, et politseiametnik kohtleb inimesi võrdselt, erapooletult ja nende väärikust riivamata. Politseiorganisatsioon on muutumas. Esmatähtis pole karistamine, vaid inimeste korralekutsumine ja nõustamine. (Politsei käsiraamat 2018: 10–11)

Politsei- ja Piirivalveameti põhiväärtused on:

1) **avatus.** Oleme targad ja loovad ning julgeme mõelda teisiti, leida probleemidele lahendusi ning olla pidevas arengus. Samuti julgeme tunnistada oma eksimusi ning tegevuste eest vastutada;
2) **inimlikkus.** Hoolime nii endast kui ka teistest ja väärtustame nii kolleege kui ka inimesi, kellega kokku puutume;
3) **tarkus.** Tegutseme parema tuleviku ja turvalisuse nimel juba täna. Oskame näha oma rolli ja vastutust ning leida uusi ja nutikaid lahendusi. (PPA lugu ja väärtused)

Politseiametniku vanne

„Astudes politseiteenistusse, annan mina, (ees- ja perekonnanimi), vande olla ustav Eesti põhiseaduslikule korrale, juhinduda kõrvalekaldumatult seadustest ning rakendada minule antud võimu õiglaselt ja erapooletult ning täita ausalt ja kohusetundlikult teenistuskohustusi.“ (Politsei ja piirivalve seadus § 45)

Kursus (35 tundi) on jagatud järgmiselt:

1) politseiteenistuse regulatsiooni ning organisatsiooni kultuuri ja struktuuri tundmine (15 tundi): ülevaade politsei ajaloost: Eesti politsei ja piirivalve tähtsamad sündmused aastail 1918–1940, Eesti politsei ja piirivalve aastail 1990–2010, PPA loomine ja organisatsioonilised muutused (2 tundi), PPA missioon, visioon, PPA sümboolika: vapp, lipp, teenetemärgid, teenistusastmed, PPA struktuur ja struktuuriüksuste põhiülesanded (2 tundi), avaliku teenistuse seadus (1 tund), politsei kui korrakaitseorgani pädevuse ja volituste määratlemine korrakaitseseaduse ning eriseaduste alusel (2 tundi), riiklikud ja rahvusvahelised kutse-eetika eeskirjad (avaliku teenistuse seadus, *European Code of Police Ethics, Ethics of Border Security)* (2 tundi), ametniku eetiline käitumine (1 tund), ekskursioon lähimasse politseiprefektuuri (5 tundi);

2) politsei riigisisene ja rahvusvaheline koostöö (6 tundi): politsei riigisisene koostöö (1 tund), politsei rahvusvaheline koostöö, k.a rahvusvahelised organisatsioonid ja nende põhitegevused (Europol, Interpol, Frontex, CEPOL, EASO, OSCE) (2 tundi); politsei riigisisesed ja rahvusvahelised andmebaasid (1 tund), Schengeni ühtse viisaruumi kujunemine ning kompensatsioonimeetmete rakendamise võimalused (2 tundi);
3) politseiteenistuses kasutatavad enesekaitsevahendid, sidepidamisvahendid ning teenistusrelvad (12 tundi): politseiteenistuses kasutatavad enesekaitsevahendid (6 tundi), politseiteenistuses kasutatavad sidepidamisvahendid (2 tundi), politseiteenistuses kasutatavad erivahendid (2 tundi), politsei teenistusrelvad (2 tundi);
4) vabatahtlike kaasamine politseiteenistusse (2 tundi).

Kursuse läbimise järel õpilane:

1) tunneb valdkonna põhimõisteid;
2) kirjeldab Politsei- ja Piirivalveameti ülesehitust, ülesandeid ning politseiteenistuse korraldust Politsei- ja Piirivalveameti põhimääruse ning politsei ja piirivalve seaduse põhjal;
3) mõistab politsei rolli ja ülesandeid ühiskonnas ning seoseid riigi põhifunktsioonide, kodaniku õiguste ja kohustustega;
4) nimetab korrakaitses võetavaid meetmeid ja vahetu sunni meetmeid ning selgitab nende kasutamise eesmärki;
5) kirjeldab riigisisese ja rahvusvahelise politseikoostöö võimalusi ning toob nende kohta näiteid;
6) selgitab vabatahtlike kaasamise põhimõtteid politsei ja piirivalve valdkonnas.

Kasutatavad allikad

1. Korrakaitseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095
2. Politsei ja piirivalve seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019067
3. Politsei käsiraamat (2018). Tallinn: Sisekaitseakadeemia
4. PPA lugu ja väärtused. PPA koduleht: https://www.politsei.ee/et/ppa-lugu-ja-vaeaertused [24.11.2019]

1. POLITSEITEENISTUSE REGULATSIOONI NING ORGANISATSIOONI KULTUURI JA STRUKTUURI TUNDMINE

1.1. Ülevaade politsei ajaloost: Eesti politsei ja piirivalve tähtsamad sündmused aastail 1918–1940, Eesti politsei ja piirivalve aastail 1990–2010, PPA loomine ja organisatsioonilised muutused

Politsei ajalugu 1918–1991

Eesti politsei asutati 12. novembril 1918. Kriminaalpolitsei asutati 5. jaanuaril 1920 ja kaitsepolitsei (aastast 1925 poliitiline politsei) 12. aprillil 1920. Politsei koosnes kolmest harust: välis-, kriminaal- ja poliitiline politsei. Esimestel aastatel oli igaühel neist oma peavalitsus, 1924. aastal ühendati politsei juhtimine. Politsei Peavalitsuse eesotsas oli peavalitsuse ülem (aastast 1925 politseidirektor). Politsei Peavalitsuse hilisemad nimetused olid Politseivalitsus ja Politseitalitus.

Aastail 1918–1925 moodustasid maakonnad koos maakonnalinnaga politseiringkonna (politseivalitsus). 1. jaanuaril 1926 loodi prefektuurid. Mitmete ümberkorralduste tagajärjel oli 1940. aasta suveks kujunenud üheksa prefektuuri: Tallinna-Harju, Tartu-Valga, Viljandi-Pärnu, Petseri-Võru, Saare, Lääne, Viru-Järva, Narva, Raudteede prefektuur. Jaanuarist 1926 kuni augustini 1940 olid välispolitseis kasutusel järgmised ametinimetused: prefekt, abiprefekt, komissar, abikomissar, konstaabel, allkonstaabel, vanemkordnik, kordnik; kriminaal- ja poliitilises politseis vastavalt komissar, abikomissar, vanemassistent, assistent, vanemagent, agent. 1938. aastal oli politseinikke 1800, neist kolm naispolitseinikku, kellest kaks töötas kriminaalpolitseis ja kolmas poliitilises politseis.

Politseiharidust andis aastail 1925–1940 Politseikool, mis asus Tallinnas Lai tn 48. Kooli lõpetajaid oli 1300. Kriminaalpolitsei avastatud kuritegude protsent ei langenud 1923. aastast alates enam alla 60 protsendi. Esimesel iseseisvusajal langes teenistusülesandeid täites 29 politseinikku. 17. juunil 1940 okupeeris NSV Liit Eesti. Politsei kui institutsioon likvideeriti. Peaaegu kogu kõrgem juhtkond hukkus vangilaagrites, konstaableist ja kordnikest jõudis osa kodumaale tagasi. (Politsei ajalugu 1918–1991)

Eesti politsei taasloomine algas Nõukogude okupatsiooni ajal. 1. märtsil 1991 asus senise miilitsa asemel tööle politsei. Eesti riiklik iseseisvus taastati 20. augustil 1991. Eesti taasloodud politsei jagunes oma ülesannete järgi väli-, liiklus-, kriminaal- ja kuritegude eeluurimisega tegelevaks politseiks, mida juhtis Politseiamet. 1993. aastal

loodi Kaitsepolitseiamet. Novembris 1990 loodi 19 politseiprefektuuri, 1991 kaotati Kohtla-Järve Politseiprefektuur ja Sillamäe Politseiprefektuur, asemele loodi Ida-Viru Politseiprefektuur ning 1994 ühendati Raudteepolitsei Prefektuur regionaalsete prefektuuridega.

2004. aastal loodi neli prefektuuri: Põhja, Lääne, Ida ja Lõuna prefektuur. Politsei tööd juhib politseipeadirektor, kaitsepolitseid kaitsepolitsei peadirektor. Politseiharidust annab Sisekaitseakadeemia politseikolledž.

Alates 1991. aastast on teenistusülesannete täitmisel hukkunud 19 politseinikku.

Eesti piirivalve 1918–1940

Eesti piiri valvamise vajadus tekkis omariikluse saavutamisega. Esimese töökoosoleku Eesti piiride valvamise küsimustes kutsus kokku admiral Johannes Pitka 14. novembril 1918. Kapten Leopold Tõnson hakkas juhtima 18. novembril 1918 tööd alustanud Piirivalvevalitsust, mis allus 1. jaanuarini 1919 Kaitseliidu Vanematekogule, seejärel lühikest aega Rahandusministeeriumile. Alates 1. veebruarist 1919 kuni Vabadussõja lõpuni ja esimestel rahuaastatel valvasid Eesti piiri sõjaväeosad. 15. veebruarist 1919 kuni maini 1921 kontrollis riigipiiri ületamist Vabariigi Piirikontrolli Valitsus.

Riigikogu võttis 30. mail 1922 vastu seaduse, millega määrati piirivalve Siseministeeriumi koosseisu. Piirivalve Valitsus moodustati siseminister Karl Einbundi ettepanekul 20. septembril 1922. Piirivalve juhiks määrati Vabadussõja tuntud väejuht kolonelleitnant Ants Kurvits, kes astus ametisse 1. novembril 1922. Seda päeva peetakse Eesti piirivalve sünnipäevaks.

20. maiks 1923 oli kogu piir kaitseväelt üle võetud. Igapäevased tööülesanded Eesti piiril jaotati kaheksa jaoskonna vahel. Need olid Tallinna, Läänemaa, Pärnu, Valga, Petseri, Tartu, Peipsi ja Narva jaoskond. 1. detsembril 1923 liideti Petseriga Valga jaoskond, 1. juulil ühendati Peipsi jaoskonnaga Tartu jaoskond ning Pärnu ja Läänemaa Lääne jaoskonnaks.

Eesti rahvas hindas piirivalve tööd kõrgelt. Piirivalve 10. aastapäeval annetas Eesti Maakonnavalitsuste Liit piirivalvele kauni lipu, mille ühel pool oli riigivapp, teisel küljel maakondade vapid ja piirivalve embleem – piiritulp, mida kaitseb mõõka hoidev väljasirutatud tiibadega kotkas. Vahetult enne Nõukogude Liidu anneksiooni juunis 1940 kaitsesid Eesti piiri Tallinna, Lääne, Petseri, Peipsi ja Narva jaoskond kokku 164 kordoni ja postiga 1100 piirivalvuri osavõtul, kes teadsid, et „kui kaovad piirid, kaob maa, kaob riik, kaob rahvas, kaob rahva vabadus“ (major Johan Paul, 1932). Iseseisva Eesti piirivalve tegevuse katkestas 1940. aastal Nõukogude okupatsioon. Idapiiri rajatised hävitati, piiriehitised tehti maatasa. Lõunapiir vastu Nõukogude okupatsiooni alla sattunud Läti Vabariiki jäi siiski püsima Saksa okupatsioonini 1941. Läti piiril säilis senine struktuur ja koosseis. Jaanuaris 1941 oli Eesti NSV Siseasjade Rahvakomissariaadi Piirivalvetalituses tööl kaheksa ohvitseri eesotsas polkovnik Johan Pauliga.

Piirivalve osaline säilimine esimeseks nõukogude aastaks võimaldas hiljem organiseeritud relvastatud jõu liitumise vastupanuliikumisega. Suurt osa Eesti Vabariigi piirivalveohvitsere tabas represseerimiste laine ja nad lõpetasid oma elu enamasti Gulagi vanglates. Seal mõrvati seni selgitamata asjaoludel ka Eesti esimene piirivalveülem Ants Kurvits, kes läks erru kindralmajorina 1939. aasta lõpul. (Eesti piirivalve)

Piirivalve taasloomine ja areng aastail 1990–2010

Eesti piirivalve taasloomine algas ränkades tingimustes ja keerulistes riigisisestes oludes. Taassünnile andis tõuke rahvaalgatuse korras Eesti Kodukaitse loomine vastuseks interrinde rünnakule valitsuse vastu Toompeal 1990. aasta 15. mail. Piiri valvamine algas vabatahtlikkuse alusel formeeritud isikkoosseisuga ning piirivalvuri professioon kujunes paralleelselt piirivalveteenistuse arenguga. Eesti ida- ja lõunapiiril puudus täielikult teenistuse korraldamiseks vajalik infrastruktuur – piir oli tähistamata, puudusid elementaarsed side- ja transpordivahendid, töö- ja eluruumid. Lisaks viibis riigis Nõukogude Liidu ja hiljem Vene väekontingent ning piirivalve.

20. septembril 1990 moodustati riigiminister Raivo Vare juhtimisel majanduspiiri kehtestamise komisjon, mille eesmärk oli võtta Eesti ida- ja lõunapiir majanduspiiri valvamise ettekäändel oma kontrolli alla. Kodukaitse esindajatena kuulusid komisjoni koosseisu Andrus Öövel ja Henn Karits.

Valitsuse korraldusega loodi 15. oktoobril kodukaitse koosseisus majanduspiiri kaitseteenistus. Majanduspiiri seaduse võttis Eesti NSV Ülemnõukogu vastu 22. oktoobril ja kolm päeva hiljem alustasid tööd majanduspiiri kontrollpunktid.

1. novembril 1990 määras valitsus kindlaks 27 alalist kontrollpunkti. Seda päeva peetakse Eesti piirivalve taasloomise aastapäevaks.

Eesti Riiklik Piirikaitseamet moodustati valitsuse määrusega 8. aprillil 1991. Sama aasta kevadel pingestus olukord lõunapiiril ning kevad-suvel ründas ja rüüstas Riia OMON korduvalt Luhamaa, Murati ning Ikla piiripunkti sarnaselt Leedus ja Lätis toimunuga. Rünnakud kulmineerusid 9. juuli hilisõhtul toimunud pommiplahvatusega kodukaitse, piirikaitseameti ja hinnaameti majas Toompeal.

1. juulil 1992 kehtestati piiril viisarežiim.

Pärast Eesti astumist Euroopa Liitu ja NATOsse sai piirivalve ülesandeks valvata Euroopa Liidu välispiiri riigi ida- ja kagupiiril. Alustati ettevalmistusi ühinemiseks Schengeni viisaruumiga. Merepiiri valvamise ja merepääste tõhustamiseks rajati Eesti rannikualasid ning territoriaalmerd kattev ühtne integreeritud mereseire radarisüsteem.

Piirivalve viidi kaitseväeteenistuse seaduse alt välja 1. juulil 2007. Eesti ühines Schengeni viisaruumiga 21. detsembril 2007. Alates 1. jaanuarist 2010 juhib piirivalve tööd Politsei- ja Piirivalveameti koosseisus moodustatud piirivalveosakond.

Kodakondsus- ja Migratsiooniameti ajalugu

Kodakondsus- ja Migratsiooniamet (KMA) sai oma nimetuse 28. detsembril 1993, kui valitsus otsustas liita Siseministeeriumi alluvuses tööle hakanud Migratsiooniameti Kodakondsusametiga. Kogu KMA tegevusperioodi vältel olid ameti peamised tegevusvaldkonnad Eesti elanikkonna määratlemine ja dokumenteerimine, kodakondsus- ja migratsiooniasjade korraldamine, illegaalse immigratsiooni ennetamine ja tõkestamine ning varjupaigaasjade korraldamine. (Kodakondsus- ja Migratsiooniamet)

Eri aegadel on amet endale seadnud prioriteetseid tegevussuundi. 1990ndail, kui oli vaja elanikkond kiiresti määratleda ja dokumenteerida, oli selleks klienditeeninduse arendamine. Uuel aastatuhandel muutus prioriteediks sisejulgeoleku tagamine Eesti kodanike määratlemise ning välismaalaste migratsioonijärelevalve kaudu. Viimasel ajal on Euroopa Liidu direktiivide rakendamise ja biomeetriliste turvaelementide arenguga esiplaanile kerkinud isikutuvastusega seotud problemaatika.

Alates juulist 2004 käivitus Eesti jaoks Euroopa ühtne automaatne sõrmejälgede tuvastamise ja võrdlemise süsteem EURODAC, millega registreeritakse varjupaigataotlejate ja ebaseaduslike immigrantide sõrmejäljed, et hõlbustada selle riigi kindlaksmääramist, kes vastutab varjupaigataotluse läbivaatamise eest. Amet edastab varjupaigataotlejate sõrmejäljed EURODACi keskküksusele salvestamiseks ja päringute tegemiseks. Samuti on Eesti kasutusele võtnud DubliNeti infosüsteemi, mille kaudu edastatakse varjupaigataotlustega seotud päringuid, infot ja taotlejate andmeid. Hästitoimiva, kiire ja kvaliteetse varjupaigamenetluse rakendamiseks loodi 2006. aastal ameti ruumides varjupaigataotlejate registreerimise keskus.

Et tagada Eestis ebaseaduslikult viibivate välismaalaste riigist lahkumine, arendati välja toimiv kinnipidamissüsteem, mille ühe osana loodi 2004. aastal väljasaatmiskeskus, mis võimaldab korraga kinni pidada 42 väljasaadetavat.

Klientide paremaks teavitamiseks moodustati ühtne kontaktkeskus, kust klientide küsimustele vastati nii üleriigilise infotelefoni kui ka e-posti teel.

Arvestades migratsiooni ja dokumendiarendusega seotud küsimuste rahvusvahelist tausta, on amet pika aja jooksul osalenud nimetatud küsimustega tegelevates valitsustevahelistes ja valitsusvälistes rahvusvahelistes koostöövormides. Amet on võtnud osa Euroopa Nõukogude töörühmade tööst. Osaletakse aktiivselt Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) tegevuses ning tehakse tihedat koostööd Rahvusvahelise Migratsioonipoliitika Arenduskeskusega (ICMPD). Tihedad koostöösidemed on ka ÜRO Pagulaste Ülemkomissari Ametiga (UNHCR). Dokumendiarenduse valdkonnas osaletakse Rahvusvahelise Tsiviillennunduse Organisatsiooni (ICAO) töös, samuti mitmete valitusväliste töörühmade tegevuses.

Politsei- ja Piirivalveameti loomine

Valitsusliidu programm aastaiks 2007–2011 sätestas siseturvalisuse arendamisel ühe tähtsa prioriteedina lõpetada riiklikult tarbetu dubleerimine erinevate ministeeriumide ja ametkondade vahel. Dubleerimise ja valdkondade juhtimise hajumise vältimiseks nägi valitsuse tegevuskava ette ühendada Politseiamet, Piirivalveamet ning Kodakondsus- ja Migratsiooniamet. (Politsei- ja Piirivalveameti loomine)

Politseiameti, Piirivalveameti ning Kodakondsus- ja Migratsiooniameti osalusel korraldatud ühendasutuse SWOT-analüüsi tulemused näitasid, et tugevusteks ja võimalusteks peavad ühendatavate organisatsioonide liikmed eelkõige pädevuste ja vastutuse selginemist, loogilist juhtimisahelat, mis omakorda võimaldab paindlikku ja kiiret reageerimist ühiskonna ootustele. Samuti peeti oluliseks infrastruktuuri optimaalsemat kasutamist ja kompetentsi koondumist, mis töötab ühise eesmärgi nimel.

Analüüsi põhjal tegi töörühm 2007. aasta mais siseministrile ettepaneku alustada tegevusi, mille tulemus on Politseiameti, Piirivalveameti ning Kodakondsus- ja Migratsiooniameti ühtseks struktuuriks ühendamine 2010. aastaks.

2008. aasta alguses arutas valitsuskabinet ametite ühendamist ning andis sellele heakskiidu. Veebruaris valmis Siseministeeriumis juba ametite ühendamise tegevuskava, mille üheks tähtsamaks osaks sai politsei ja piirivalve seaduse (PPVS) väljatöötamine. Tegemist oli ühe mahukaima eelnõuga, kus ühendati politseiseadus, piirivalveseadus, politseiteenistuse seadus ja piirivalveteenistuse seadus. Uue seaduse väljatöötamine tähendas ligi 500 rakendusakti ettevalmistamist. (Politsei ja piirivalve seadus)

Ühendamist ette valmistades viidi ellu muudatused koolitus- ja täiendusõppesüsteemis. 2008. aasta suvel koostati Siseministeeriumi valitsemisala täiendusõppe analüüs ning loodi kava Sisekaitseakadeemia pakutava ettevalmistuse ühtlustamiseks. Samuti korraldati ulatuslik tasendusõpe ühendatavate ametite ametnikele ja juhtidele.

Seadusliku aluse sai ametite ühendamine 6. mail 2009, kui Riigikogu kiitis heaks politsei ja piirivalve seaduse ning Vabariigi Valitsuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seadused. Juunis määras valitsus Politsei- ja Piirivalveameti peadirektoriks Raivo Küüdi. Peadirektori määramine pool aastat enne asutuse tegevuse alustamist võimaldas uuel asutuse juhil moodustada oma meeskond ning langetada kaalukaid otsuseid ühendasutuse käivitamiseks.

Augustis lõpetas töö Marek Helmi juhitud projektimeeskond ning tööjärg anti üle Raivo Küüdi juhitavale töörühmale, mis moodustati siseministri 14. augusti käskkirjaga nr 163L. Sama käskkirjaga määrati ka ameti rakendamise tegevused ja ajakava perioodiks 10. august 2009 – 15. jaanuar 2010. Töörühm sai ülesandeks koostada ameti 2010. aasta eelarve ning viia senised politseinikud ja piirivalvurid üle ühtsele teenistusregulatsioonile. Samuti tuli kujundada lõplik seisukoht juhtimisstruktuuri ja ühendameti töökorralduse küsimustes. Augustis kinnitas siseminister Marko Pomerants oma käskkirjaga Politsei- ja Piirivalveameti juhtkonna Raivo Küüdi esitatud ettepanekute järgi.

Politsei ja piirivalve seaduse rakendamise seadus võeti Riigikogus vastu 26. novembril 2009 ning president kuulutas selle välja 11. detsembril. Seega olid kõik eeldused Politsei- ja Piirivalveameti töö alustamiseks 1. jaanuarist 2010 loodud.

Õpitulemused: õpilane teab Politsei- ja Piirivalveameti ajalugu ning arengut.

Mõisted:

1) **politsei** – täidesaatva riigivõimu institutsioon, kes tagab avaliku korra, kaitseb inimeste ja organisatsioonide seaduslikke huve, tõkestab kuritegevust, uurib kuritegusid enne kohut ning määrab ja viib täide karistusi oma pädevuse piires;
2) **piirivalve** – riiklik relvastatud organisatsioon, kelle põhiülesanded on valvata ja kaitsta riigipiiri maismaal, merel ning piiriveekogudel;
3) **Kodakondsus- ja Migratsiooniamet** (KMA) – valitsusasutus, kes täidab seadustest ja teistest õigusaktidest tulenevaid ülesandeid kodakondsuse ja migratsiooni valdkonnas;

4) **Politsei- ja Piirivalveamet** (PPA) – täidesaatva riigivõimu institutsioon, kes kuulub Siseministeeriumi valitsemisalasse ning kelle põhiülesanded on kaitsta avalikku korda, korraldada piirihaldust, avastada ja kõrvaldada merereostust, korraldada merel otsingu- ja päästetöid ning korraldada kodakondsuse ja migratsiooni valdkonna asju.

Vajalikud vahendid: prinditud tabelid kokkuvõtte koostamiseks, internet või prinditud materjal politsei ajaloost

Kasutatavad allikad

1. Eesti piirivalve: https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet/ajalugu/
2. Kodakondsus- ja Migratsiooniameti ajalugu: https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet/ajalugu/
3. Politsei ajalugu 1918–1991: https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet/ajalugu/
4. Politsei- ja Piirivalveameti koduleht: www.politsei.ee
5. Politsei- ja Piirivalveameti loomine: https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet/ajalugu/
6. Politsei ja piirivalve seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019067

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Klassiarutelu. Miks on vaja tunda riigi ja politsei ajalugu?

II. Õppimine (60 min)
Õpilased jaotatakse nelja rühma. Iga rühm saab lehekülje politsei, piirivalve, kodakondsus- ja migratsiooniosakonna (KMO) ning Politsei- ja Piirivalveameti (PPA) ajaloo kohta. Järgneb iseseisev tutvumine tekstiga. Seejärel moodustatakse rühmad, kus on iga valdkonna teksti esindaja, ning täidetakse ühiselt tabel.

	Loomise aeg	Isikkoosseis	Huvitav fakt või seos riigi ajalooga	Taasloomise aeg	Isikkoosseis	Huvitav fakt või seos riigi ajalooga
PPA						
Politsei						
Piirivalve						
KMO						

Esitletakse rühmade kokkuvõtted. Võrreldakse rühmade tulemusi, arutletakse faktide üle ja seostatakse neid Eesti riigi ajalooga.

III. Kokkuvõte ja refleksioon (10 min)
Mis hetk on politsei, piirivalve, KMO ja PPA ajaloos olnud kõige tähendusrikkam ja miks?

1.2. PPA missioon, visioon, PPA sümboolika: vapp, lipp, teenetemärgid, teenistusastmed, PPA struktuur ja struktuuriüksuste põhiülesanded

Politsei- ja Piirivalveametis töötab ligi 5000 inimest iga päev selle nimel, et Eestis oleks turvaline. Lisaks PPA meeskonnale panustavad oma vaba aega ja energiat abipolitseinike ning vabatahtlike merepäästjatena peagu poolteist tuhat vabatahtlikku.

PPA ülesanded, õigused ning kohustused on paika pandud politsei ja piirivalve seaduse ning asutuse põhimäärusega. Kõige üldisemalt on organisatsiooni peamised ülesanded tagada avalik kord, uurida ja ennetada süütegusid, valvata piiri, korraldada merepäästet, määratleda isiku Eestis viibimise aluseid ja staatust ning väljastada isikut tõendavaid dokumente. Nende ülesannetega tegelevad erinevad töötajad, näiteks piirkonnapolitseinik, uurija, tõlk, pinnaltpäästja, relvur, piloot ja veebikonstaabel.

Igas ööpäevas sõidavad patrullid inimestele appi keskmiselt 400 korral. Aastas uuritakse 26 000 kuritegu ning menetletakse 130 000 väärtegu. PPA väljastab igal aastal pool miljonit isikut tõendavat dokumenti. PPA valvata on 338 kilomeetri pikkune idapiir, mis on ka Euroopa Liidu välispiir.

Tööliinist sõltumata ühendab PPA meeskonda üks eesmärk – me oleme selleks, et aidata. Töötame selle nimel, et kõik inimesed tunneksid end Eestis turvaliselt; saaksid rahuliku südamega õppida, ennast teostada; et Eestis oleks turvaline arendada majandust ja kultuuri ning et sinimustvalge oleks Pika Hermanni tornis, politseivormil ja kõigi meie südames. (PPA koduleht)

Missioon: koostöös loome turvalisust.

Visioon: oleme avatud, arengule ja inimesele suunatud, kõrgete eetiliste väärtustega asjatundlik partner turvalisuse loomisel.

Väärtused: PPA töötajad järgivad oma töös järgmisi väärtusi:

1) **avatus**. Oleme targad ja loovad ning julgeme mõelda teisiti, leida probleemidele lahendusi ning pidevalt areneda. Julgeme tunnistada oma eksimusi ning vastutame oma tegude eest;
2) **inimlikkus**. Hoolime nii endast kui ka teistest ja väärtustame nii kolleege kui ka teisi inimesi, kellega kokku puutume;
3) **tarkus**. Tegutseme parema tuleviku ja turvalisuse nimel juba täna. Oskame näha oma rolli ja vastutust ning leida uusi ja nutikaid lahendusi.

Politseiasutuse tegevust reguleerib 2010. aasta jaanuaris jõustunud politsei ja piirivalve seadus. Seaduse jõustumisega liideti seni eraldi asutustena tegutsenud Politseiamet, Piirivalveamet ning Kodakondsus- ja Migratsiooniamet. Endiste politseiprefektuuride, piirivalvepiirkondade ning Kodakondsus- ja Migratsiooniameti regionaalsete büroode baasil moodustus neli territoriaalset prefektuuri: Lõuna prefektuur, Põhja prefektuur, Lääne prefektuur ning Ida prefektuur.

Politsei- ja Piirivalveameti põhiülesanded on:

1) Euroopa Liidu välispiiri tagamine;
2) kodakondsuse määratlemine ja dokumentide väljastamine;
3) turvalisuse ja avaliku korra tagamine riigi sees;
4) süütegude menetlemine ja ennetamine.

PPA struktuur

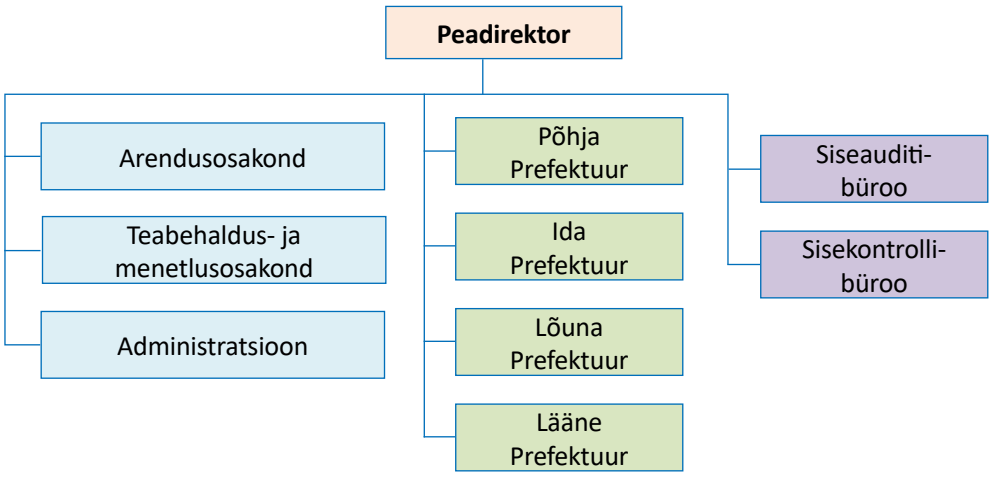

Joonis 1. Politsei- ja Piirivalveameti struktuur

Osakondade põhiülesanded:

1) arendusosakond planeerib, haldab ja arendab ameti teenuseid ning korraldab aruandlust;
2) teabehaldus- ja menetlusosakond haldab teavet ja koostab ohuhinnanguid ning vahetab teavet teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega;
3) administratsioon korraldab personialalast tegevust.

Prefektuur on Politsei- ja Piirivalveameti piirkondlik struktuuriüksus.

Büroode põhiülesanded:

1) sisekontrollibüroo ennetab, tõkestab ja menetleb töötajate süütegusid ning distsiplinaarsüütegusid;
2) siseauditibüroo teeb siseauditeid.

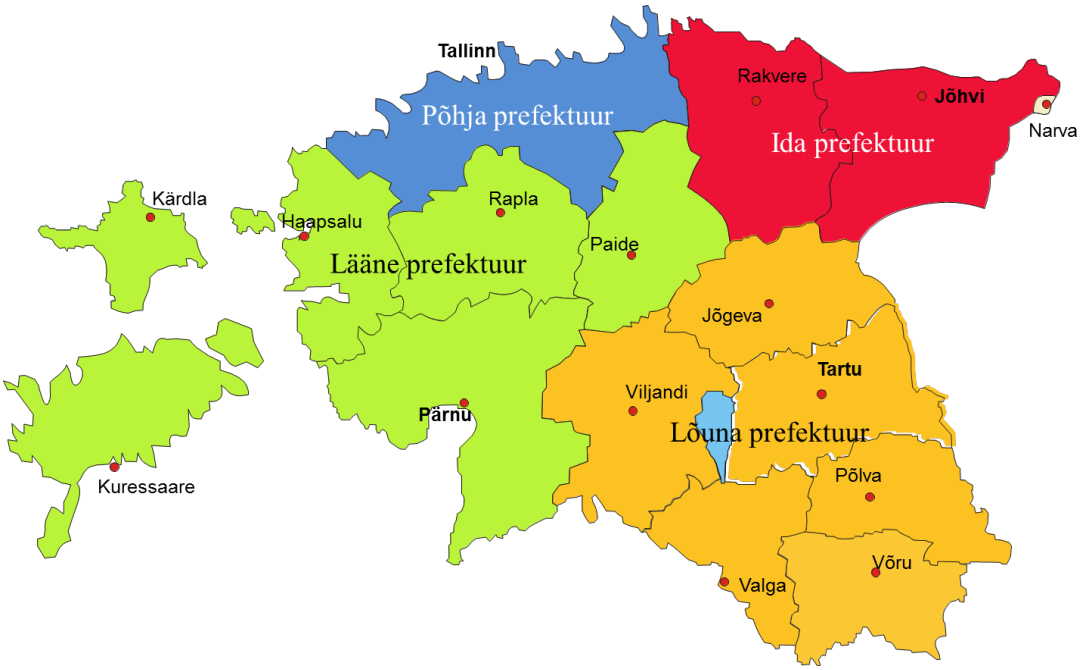

Joonis 2. Politseiprefektuurid Eesti kaardil

PPA lipp, vapp, embleem, ametitõend (PPA koduleht)

Politsei lipp, piirivalve erimärgiga riigilipp ning kodakondsus- ja migratsioonivaldkonna lipp

Politsei vapp ja piirivalve eraldusmärk

Politsei, piirivalve ja eriüksuse funktsionaalne varrukaembleem, riigitunnuse embleem

Politseiametniku ametitõend

Politseiametnike teenistusastme tunnused (Politsei teenistusastmed)

Politseikindral

Politseikindralinspektor

Politseikolonel

Politseikolonelleitnant

Politseimajor

Politseikapten

Politseileitnant

Vanemkomissar

Komissar

Ülemkonstaabel, üleminspektor

Vanemkonstaabel, vaneminspektor

Konstaabel, inspektor

Nooremkonstaabel,
nooreminspektor

Politseikadett

Politseikadett
II õppeaaaasta

I klassi teeneterist | II klassi teeneterist | kuld-medal | hõbe-medal

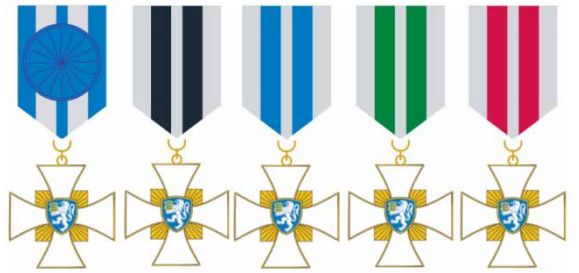

Politsei- ja Piirivalveameti teenetemärk | Põhja prefektuuri teenetemärk | Ida prefektuuri teenetemärk | Lõuna prefektuuri teenetemärk | Lääne prefektuuri teenetemärk

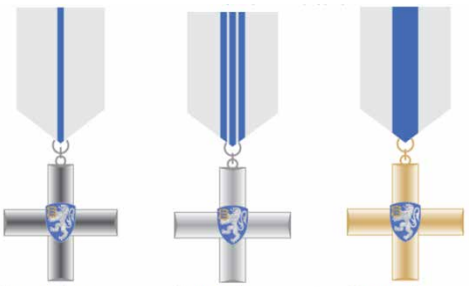

10-aastase teenistuse eest | 20-aastase teenistuse eest | 30-aastase teenistuse eest

PPA teenetemärgid (Politsei teenetemärkide liigid ja kirjeldus ning andmise ja äravõtmise kord)

Õpitulemused: õpilane

1) kirjeldab politsei (k.a piirivalve) sümboolikat näidiste alusel, nimetab peamisi traditsioone ning selgitab näidete põhjal põhiväärtusi;
2) tunneb Politsei- ja Piirivalveameti struktuuri, põhiülesandeid ning eesmärke Politsei- ja Piirivalveameti põhimääruse ning politsei ja piirivalve seaduse põhjal.

Mõisted:

1) **visioon** – tulevikukujutlus;
2) **missioon** – vastutusrikas ülesanne.

Vajalikud vahendid: esitlustehnika, internet või prinditud töölehed

Kasutatavad allikad

1. Politseiametniku vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjeldus: https://www.riigiteataja.ee/akt/105092017002
2. Politsei teenetemärkide liigid ja kirjeldus ning andmise ja äravõtmise kord: https://www.riigiteataja.ee/akt/106112015005?leiaKehtiv
3. Politsei teenistusastmed: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032 019066?leiaKehtiv
4. PPA koduleht: https://www.politsei.ee/et/ppa-lugu-ja-vaeaertused [24.11.2019]
5. PPA struktuur: https://www2.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet/struktuur/ [24.11.2019]
6. PPA sümboolika: https://www.politsei.ee/et/juhend/suemboolika [24.11.2019]

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15 min)
Tahvlile kuvatakse erinevate riigiasutuste lippe, vappe ja ametitunnuseid ning küsitakse õpilastelt, mis on PPA tunnused.

Kaitsepolitseiamet, Vanglateenistus, Tallinna Munitsipaalpolitseiamet, Sõjaväepolitsei, Prokuratuur, Politsei- ja Piirivalveamet

II. Õppimine (60 min)

Infootsing. Esimesele rühmale antakse Eesti kaart prefektuuride piiridega, ametitunnused, lipud ja vapid. Õpilane otsib internetist prefektuuride ja ametitunnuste nimetused, kelle lippu ja vappi on pildil kujutatud.

Joonis 3. Märkige joonisele prefektuuride piirid ja nimetused

Teine rühm saab ülesande leida nutiseadmeid kasutades PPA kodulehelt politsei missioon, visioon ja põhiväärtused ning kanda need tabelisse.

Missioon	
Visioon	
Põhiväärtused	1. 2. 3.

Kolmanda rühma õpilased otsivad nutiseadmeid kasutades aadressilt www.riigiteataja.ee määrused „Politsei teenetemärkide liigid, kirjeldus ja andmise ning äravõtmise kord“ ning „Politseiametniku vormiriietuse ja eraldusmärkide kirjeldus“ ning lisavad tabelisse teenistusastme tunnuste nimetused ja teenetemärkide nimetused.

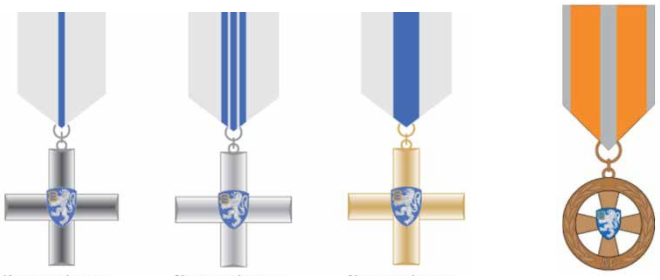

Iga rühm kannab tulemuse paberile (või teeb PowerPointi slaidi) ning esitleb seda teistele rühmadele. Kõik tulemused liidetakse üheks pildiks või esitluseks.

III. Kokkuvõte (15 min)
Miks on politseile vaja visuaalset identiteeti? Nimetage politsei visioon(id) ja väärtus(ed), mis ühtivad teie väärtustega.

1.3. Avaliku teenistuse seadus

Avalik teenistus tähendab töötamist riigiasutuses või kohalikus omavalitsuses. Iga avalik teenistuja on osa suuremast süsteemist, mille eesmärk on teenida ühiskonna huve. Peamised põhimõtted, mida kõik teenistujad oma töös arvestama peavad, on kirja pandud **avaliku teenistuse eetikakoodeksis**.

Avalikus teenistuses töötavad nii ametnikud kui ka töötajad.

Ametnik on riigi või kohaliku omavalitsuse ametiasutuse koosseisus kindlale ametikohale nimetatud või valitud töötaja. Kuna ametnikutöö on otseselt seotud avaliku võimu teostamisega, paljude inimeste elu puudutavate otsuste langetamise ning elluviimisega, on **avaliku teenistuse seaduse** järgi ametnikel mitmeid lisakohustusi ja tegevuspiiranguid. Ametnik on riigi või kohaliku omavalitsuse üksusega avalik-õiguslikus teenistus- ja usaldussuhtes.

Avaliku teenistuse eriliiki ametnikule, nagu näiteks politsei- ja piirivalveametnikule, kehtivad töötegemisel erisused, mis on sätestatud eriseadustes.

Töötaja ülesanded toetavad ametnikku tema töös. Avaliku teenistuse töötajad on näiteks raamatupidajad, personalitöötajad, IT-töötajad jt. Töötajate kohta kehtib **töölepingu seadus**.

Vaba ametikoht täidetakse avalikus teenistuses reeglina avaliku konkursi korras, mis annab kõigile võrdsed võimalused kandideerida. Riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuste tööpakkumised avaldatakse **avaliku teenistuse veebis**.

Juba aegu on inimesed elanud algsete riiklike kooslustena ning edendanud seejuures tööjaotust, sh jaganud üksteisele teatud ameteid. See kehtib nii Vana-Hiina õpetlaste ja antiikse Egiptuse kirjutajate kui ka Vana-Rooma tsensorite ja kvestorite kohta. Hästi arenenud bürokraatia oli asteekide ja Bütsantsi riigis. Kesk- ja Lääne-Euroopas võib ametnikkonna osalist väljakujunemist täheldada Karl Suure riigis. Ametnikkonna areng on olnud tihedas seoses rahamajanduse, linnastumise, territoriaalsete rahvusriikide arengu ja industrialiseerimisega. (Avaliku teenistuse seaduse käsiraamat lk 11–12)

Eesti kutseline ametnikkond on riigiõpetuslikult vältimatu eeltingimus põhiseaduslike põhistruktuuride säilitamiseks, nagu näiteks parlamentaarne demokraatia, võimude lahusus ja õigusriiklus. Ametnikkond, kes on loodud erilisele riigiõpetuslikule eetosele, kannab riigi ühtsuse ja järjepidevuse ideed. Just eeltoodud põhjusel nimetab osa kirjandust kutselist ametnikkonda riigi suhtes konstitutiivseks, st olemuslikuks ja rajavaks.

Vältimatult on kutselist ametnikkonda vaja seal, kus realiseeritakse võimumonopoli, st teostatakse politseivõimu selle laiemas tähenduses, sest riikliku võimumonopoli kontseptsioon on õigustatud üksnes juhul, kui seda viivad ellu ametnikud.

Õpitulemused: õpilane

1) kirjeldab oma sõnadega avaliku teenistuse üldpõhimõtteid;
2) mõistab ametnikueetika rolli Eesti riigisüsteemis ja arutleb selle üle.

Mõisted:

1) **avalik teenistus** – riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse avalik-õiguslik teenistus- ja usaldussuhe ametnikuga ametiasutuse ülesannete täitmiseks, mis on avaliku võimu teostamine;
2) **ametiasutus** – riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvest finantseeritav asutus, kelle ülesanne on teostada avalikku võimu;
3) **ametnik** – isik, kes on riigiga või kohaliku omavalitsuse üksusega avalik-õiguslikus teenistus- ja usaldussuhtes;
4) **distsiplinaarsüütegu** – teenistuskohustuse süüline rikkumine;
5) **korruptsioon** – usalduse kuritarvitamine. Ametiisik kasutab omakasu eesmärgil ametiseisundit, avalikku vahendit, mõju või siseteavet korruptiivselt.

Vajalikud vahendid: esitlusvahendid, töölehed

Kasutatavad allikad

1. Avaliku teenistuse eetikakoodeks: https://www.koolitus.eesti.ee/et/toeoe-ja-toeoesuhted/toeoetamise-alused/avalik-teenistus/
2. Avaliku teenistuse seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019037?leiaKehtiv
3. Avaliku teenistuse seaduse käsiraamat: https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/avaliku_teenistuse_seaduse_kasiraamat_0.pdf
4. Avaliku teenistuse veeb: https://www.eesti.ee/et/toeoe-ja-toeoesuhted/toeoetamise-alused/avalik-teenistus/
5. Korruptsioonivastane seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/117112017029?leiaKehtiv
6. Töölepingu seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019094

Teema käsitlemine (1 tund)

I. Eelhäälestus (5–10 min)
Mis ametnikega olete kokku puutunud? Kas ametniku suhtumine vastas teie ootustele? Selgitage.

II. Õppimine (30 min)
Loeng avaliku teenistuse seadusest. Õpilastele jagatakse töölehed mõistete ja võtmesõnadega. Loengu käigus lisavad õpilased kuuldu põhjal kirjalikult selgitused.

Märksõnad	Selgitus
Eetika põhimõtted ja eesmärk	
Korruptsioon	
Avalik teenistus	
Eetikakoodeks	
Vastutus	

Iseseisev ülesanne. Õpilased kirjutavad õpetaja loengu ja avaliku teenistuse seaduse (ATS) põhjal tabelisse kolm ametniku kohustust ning võimaliku tagajärje ühiskonnas ja/või riigiametis, kui kohustust ei täideta.

Ametniku kohustus	Tagajärg (ühiskonnas) täitmata jätmise korral

Täidetud tabelit võrreldakse kaasõpilasega. Otsustatakse koos, mis on ametniku kolm tähtsamat ülesannet. Klassiarutelus leitakse ühiselt, mida õpilased olulisemateks ülesanneteks pidasid ning mis võib juhtuda, kui ametnikud oma kohust ei täida. Arutletakse, mis moel saaks kujunenud probleemseid olukordi lahendada. Seisukohti tutvustatakse teistele ja lisatakse, mis on olukorra parandamise võimalused.

III. Kokkuvõte ja refleksioon (5 min)
1. Milline ametnik oleksite teie? Mis omadusi peate tähtsamaks?
2. Nimetage kolm käitumist iseloomustavat joont või tegevust, mida te ametnikuna kindlasti väldiksite.

1.4. Politsei kui korrakaitseorgani pädevuse ja volituste määratlemine korrakaitseseaduse ning eriseaduste alusel

Korrakaitseseaduses (KorS) on sätestatud avaliku korra kaitse üldpõhimõtted, alused ja korraldus, mis moodustab korrakaitseõiguse üldosa.

Korrakaitseõiguse eriosa koosneb korrakaitseõiguse eri valdkondi reguleerivatest õigusnormidest valdkondlikes seadustes ja määrustes, nt liiklusseaduses, toiduseaduses, nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduses, lennundusseaduses, seadme ohutuse seaduses jne.

Avalik kord on KorSi mõistes ühiskonna seisund, milles on tagatud õigusnormide järgimine. Korrakaitse on:

1) avalikku korda ähvardava ohu ennetamine;
2) kahtluse korral ohu väljaselgitamine;
3) ohu tõrjumine;
4) avaliku korra rikkumise kõrvaldamine.

Iga inimene peab korda järgima, st iga isik vastutab ise korra järgmise eest (mitte politsei).

Kes kõrvaldab korrarikkumise?

1. Korrarikkumise kõrvaldab ohu tekitaja omal algatusel, **esmajoones tema ise** (iga sõidukijuht peab ise jälgima, et juhtides oleks sõiduki kiirus nõutud piirides).
2. Politseinik annab korrarikkujale korralduse lõpetada rikkumine ja **vajaduse korral sunnib seda täitma** (tagaotsitavale selgitatakse, et ta on kinni peetud, ja põgenemise vältimiseks kasutatakse vajaduse korral käeraudu).
3. **Politseinik kõrvaldab ise ohu, sh kasutab ametiabi** (tänaval vedeleb tulirelv, omanikku ei ole teada, politseinik kõrvaldab tulirelva).
4. Politseinik (korrakaitsja) **kaasab ohtu kõrvaldama kolmandad isikud** (tänaval on kahtlane pommisarnane ese, politseinik kaasab demineerijad; lumetormis kannatanu päästmiseks kaasab ettevõtte traktori jne).
5. Politsei **kaasab ohtu kõrvaldama kolmanda isikuna kaitseväe ja Kaitseliidu**, kui politsei ressurss on ammendunud ja tegemist on seaduses loetletud erijuhuga.

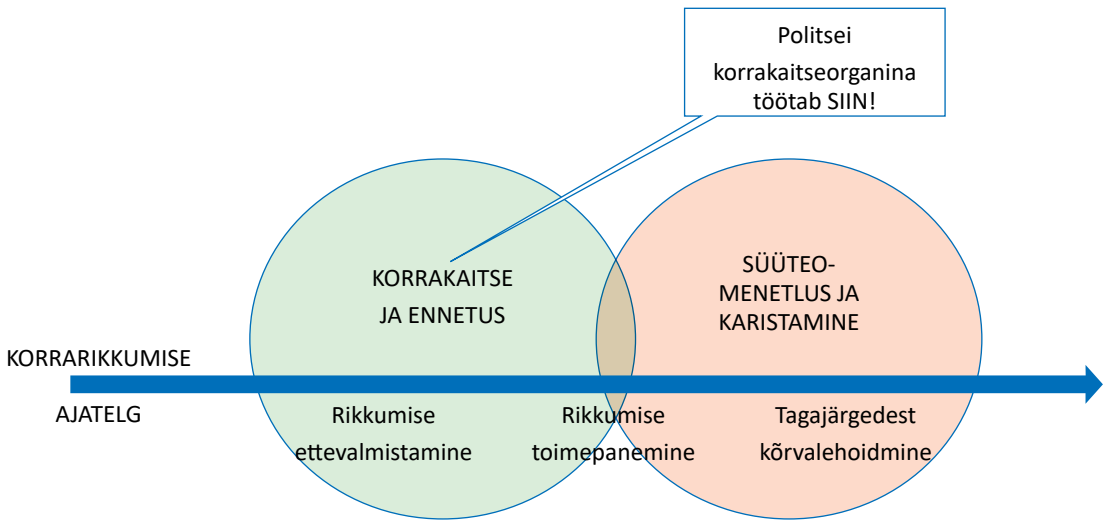

Joonis 4. Riikliku järelevalve ja süüteomenetluse eristamine

KorS § 6. Korrakaitseorgan

(1) Korrakaitseorgan on seaduse või määrusega riikliku järelevalve ülesannet täitma volitatud asutus, kogu või isik.
(2) Kui ohu väljaselgitamine ja tõrjumine või korrarikkumise kõrvaldamine ei kuulu ühegi muu korrakaitseorgani pädevusse, siis on see politsei pädevuses.
(3) Kui pädev korrakaitseorgan ei saa või ei saa õigel ajal tõrjuda olulist või kõrgendatud vahetut ohtu või kõrvaldada korrarikkumist, siis kohaldab politsei edasilükkamatuid meetmeid käesoleva seaduse alusel (edasilükkamatu pädevus) ning teavitab viivitamata pädevat korrakaitseorganit. Politsei kohaldab edasilükkamatuid meetmeid vahetu ohu tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks, kui see ei takista ülemäära politsei enda ülesannete täitmist.
(4) Politsei edasilükkamatu pädevus lõpeb, kui on ära langenud asjaolud, mis takistasid pädeval korrakaitseorganil meetmeid kohaldada. Pädev korrakaitseorgan võib politsei kohaldatud meetme lõpetada või kohaldada uut meedet. Politseil on õigus saada pädevalt korrakaitseorganilt teavet rakendatud meetmete kohta.
(5) Kui ohu ennetamine, väljaselgitamine ja tõrjumine või korrarikkumise kõrvaldamine ei ole korrakaitseorgani pädevuses, siis edastab ta teate meetme kohaldamise vajalikkuse kohta pädevale korrakaitseorganile (järelevalveesildis).
(6) Politsei osutab teisele korrakaitseorganile halduskoostöö seaduses ettenähtud ametiabi andmise alustel ja korras abi riikliku järelevalve haldusakti täitmisel, kui täitmine seisneb vahetu sunni kohaldamises. (Väljavõte korrakaitseseadusest)

Politsei on üks korrakaitseorganeist, kes valvab korra järgimise järele. Korrakaitseseadus eristab politseid teistest korrakaitseorganitest (KKO), nn erikorrakaitseorganitest mitmel viisil. Politsei võib olla nii erikorrakaitseorgan kui ka üldkorrakaitseorgan. Kui politsei pädevus on sätestatud eriseaduses, on politsei erikorrakaitseorgan nagu teisedki pädevad KKO-d.

Politsei mõistega PPVSi ja KorSi mõttes ei ole hõlmatud Kaitsepolitseiamet kui politseist eraldiseisev institutsioon Siseministeeriumi valitsemisalas, abipolitseinikud, kes osalevad vabatahtlikult oma vabast ajast politsei tegevuses ega kuulu politseiametnike koosseisu, ega ka näiteks Tallinna Munitsipaalpolitseiamet, mis on moodustatud kohaliku omavalitsuse – Tallinna linna korrakaitseüksusena kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (KOKS) § 531 lg 1 alusel.

Politsei esineb üldkorrakaitseorganina järgmistel juhtudel:

a) kui ohu väljaselgitamine ja tõrjumine või korrarikkumise kõrvaldamine ei kuulu ühegi muu KKO pädevusse, siis on see politsei pädevuses;
b) kui pädev KKO ei saa või ei saa õigel ajal tõrjuda olulist või vahetut kõrgendatud ohtu või kõrvaldada korrarikkumist, siis kohaldab politsei edasilükkamatuid meetmeid käesoleva seaduse alusel (edasilükkamatu pädevus). Üldkorrakaitseorganina on politsei pädev tegutsema kõigi nende määratlemata ohtude korral, mida seadusandja pole ette näinud.

KorSi § 6 lg 3 annab politseile pädevuse edasilükkamatuteks meetmeteks (nn edasilükkamatu pädevus) tõrjuda oluline või kõrgendatud vahetu oht või kõrvaldada korrarikkumine sellisel juhul, kui pädev KKO ise korrakaitsemeetmeid kohaldada ei saa või ei saa neid kohaldada õigel ajal. Üldpädevusest erineb politsei edasilükkamatu pädevus järgmiste tunnuste poolest:

a) pädev seadusjärgne KKO on küll määratud ja olemas, kuid konkreetsel juhul ta ei saa või ei saa õigel ajal ohutõrjes osaleda;
b) politsei rakendab korrakaitsemeetmeid seni, kuni on ära langenud asjaolud, mis takistasid pädeval KKO-l meetmeid kohaldada (KorS § 6 lg 4);
c) politsei meetmed on vältimatud ja vajalikud, st üksnes sellised, et tagada kohe eesmärgipärane ja efektiivne korrakaitse;
d) tegu peab olema olulise või kõrgendatud ohuga või olulise või kõrgendatud ohuga seotud korrarikkumisega.

Õpitulemused: õpilane

1) selgitab, mis on korrakaitse;
2) selgitab, kelle ülesanne on korda kaitsta ning kellel on volitus teha järelevalvet;
3) toob näiteid seadustest, kus on kohustused ja järelevalveõigused;
4) mõistab korrakaitse vajalikkust.

Mõisted:

1) **avalik kord** – ühiskonna seisund, milles on tagatud õigusnormide järgimine ning õigushüvede ja isikute subjektiivsete õiguste kaitstus;
2) **korrakaitse** – avalikku korda ähvardava ohu (edaspidi *oht*) ennetamine, ohukahtluse korral ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ja avaliku korra rikkumise (edaspidi *korrarikkumine*) kõrvaldamine;
3) **korrakaitseorgan** – seaduse või määrusega riikliku järelevalve ülesannet täitma volitatud asutus, kogu või isik;
4) **avaliku korra eest vastutav isik** – isik, kes on põhjustanud ohukahtluse või ohu, rikub avalikku korda või on põhjustanud sellise olukorra tekkimise võimaluse, mille realiseerumisel tekib oht või ohukahtlus;
5) **korrarikkumine** – avaliku korra kaitsealas oleva õigusnormi või isiku subjektiivse õiguse rikkumine või õigushüve kahjustamine.

Vajalikud vahendid: esitlustehnika, internet või print korrakaitseseadusest

Kasutatavad allikad

1. Korrakaitseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095?leiaKehtiv
2. Korrakaitseseadus: kommenteeritud väljaanne (c2017). Sisekaitseakadeemia

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Õpetaja kuvab ekraanile korrakaitseseaduse mõisteid ning klass arutab, mida võiksid need tähendada.

II. Õppimine (60 min)
Mõistekaardi koostamine. Õpilased jaotatakse neljaks rühmaks. Iga rühm saab ülesande koostada mõistekaart ette antud teemal. Algab iseseisev töö seadusega. Loetakse läbi ülesande lahendamiseks antud korrakaitseseaduse paragrahvid. Järgneb töö rühmas, kus tuuakse esile teema mõisted ning koostatakse ühiselt mõistekaart. Lisaks valmistub rühm tutvustama mõistekaarti teistele rühmadele ning koostab kontrollküsimuse rühma hinnangul keskse või olulise mõiste kohta.

I rühm – korrakaitse (KorS § 2 lg 1 ja 2, § 4, § 15)
II rühm – oht ja korrarikkumine (KorS § 5)
III rühm – korrakaitseorgan (KorS § 2 lg 3 ja 4, § 6)
IV rühm – politsei sekkumise juhised (KorS § 7, § 8, § 9, § 11, § 12 lg 1)

Iga rühm esitleb mõistekaarti. Pärast esitlusi kogutakse kokku kontrollküsimused. Õpetaja või õpetaja nimetatud õpilane loeb küsimused ette. Vastatakse üksi ja kirjalikult. Peale vastamist antakse töö klassikaaslasele. Iga rühm ütleb oma teema õige vastuse, mida kontrollitakse ühiselt. Vajaduse korral selgitatakse või arutatakse küsitavusi. Pärast kontrolli jagatakse tööd tagasi autoreile.

III. Kokkuvõte (10 min)
Arutletakse, mis küsimus(ed) osutus(id) kõige keerulisemaks. Räägitakse läbi vastused.

1.5. Riiklikud ja rahvusvahelised kutse-eetika eeskirjad (avaliku teenistuse seadus, *European Code of Police Ethics, Ethics of Border Security*)

Ametniku töö eesmärk on ausalt ja väärikalt oma riiki teenida. Ametnik lähtub oma töös ja tegevustes ametniku eetikakoodeksist.

Teema käsitlemisel pööratakse tähelepanu reglementeerimata olukordade analüüsimisele, mis tuginevad ametniku eetikakoodeksi põhimõtteile. Õpitakse tundma Euroopa politseieetika koodeksi ja avaliku teenistuse seaduse põhimõtteid.

Väljavõtted seadusest ja koodeksitest

Avaliku teenistuse seadus (https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019037?leiaKehtiv)

§ 1. Seaduse reguleerimisala
§ 2. Seaduse kohaldamisala
§ 5. Avalik teenistus
§ 6. Ametiasutus
§ 7. Ametnik ja töötaja
§ 12. Ametnikueetika nõukogu
§ 13. Võrdse kohtlemise põhimõte

Euroopa politseieetika koodeks (https://polis.osce.org/european-code-police-ethics)

Politsei eesmärgid

1. Politsei peamised eesmärgid õigusnormist lähtuvas demokraatlikus ühiskonnas on:
   1) säilitada avalik rahu ja kord ühiskonnas;
   2) võidelda kuritegevusega ja/või ennetada seda;
   3) avastada kuritegusid;
   4) abistada ja teenida avalikkust;
   5) austada üksikisiku põhiõigusi ja vabadusi, nagu seda näeb ette Euroopa inimõiguste konventsioon.

Politseipersonali õigused

1. Politseipersonali kohta kehtivad reeglina samad tsiviil- ja poliitilised õigused kui teiste kodanike kohta. Kitsendusi nendes õigustes võib õigustada üksnes seaduspäraste põhjendustega, mis on seotud politseiko-hustustega demokraatlikus ühiskonnas.
2. Avalike teenistujatena kehtivad politseipersonali kohta sotsiaalsed ja majanduslikud õigused võimalikult maksimaalses ulatuses. Eelkõige on neil õigus organiseerida esindusorganisatsioone või osaleda neis ning saada kohast ametitasu ja sotsiaalkindlustust. Neile võimaldatakse spetsiaalseid tervise- ja turvameetmeid, võttes arvesse politseitöö olemust.
3. Politseipersonali vastu rakendatavad distsiplinaarmeetmed peaks läbi vaatama sõltumatu organ või kohus.
4. Politseipersonali kohta kehtivad tavakodanikega võrreldes samad õigused kohtu ees ning pärast karistuse määramist.

Õpitulemused: õpilane

1) toob näiteid Euroopa politseieetika koodeksi ja avaliku teenistuse seaduse põhimõtteist;
2) selgitab eetilise käitumise olemust, lähtudes ametniku eetikakoodeksist;
3) analüüsib mõnda politseitööga seotud eetilist juhtumit;
4) tunneb riiklikke ja rahvusvahelisi eeskirju;
5) teadvustab ametlike politseieeskirjade tähtsust.

Mõisted:

1) **eetika** – moraalifilosoofia või -õpetus, mis küsib, mida moraalsed normid endast kujutavad;
2) **moraal** – ühiskonnas käibivad moraalinormid või -standardid;
3) **kutse-eetika** – ühe kindla elukutse eetika;
4) **eetikakoodeks** – kirja pandud eetikanormide kogum, mis on toeks mingis valdkonnas tekkivate moraaliprobleemide lahendamisel ja õigete käitumisviiside valikul;
5) **avalik teenistus** – riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse avalik-õiguslik teenistus- ja usaldussuhe ametnikuga ametiasutuse ülesannete täitmiseks, mis on avaliku võimu teostamine; riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse eraõiguslik töösuhe isikuga ametiasutuse ülesannete täitmiseks, mis on üksnes avaliku võimu teostamist toetav töö;
6) **ametnik** – isik, kes on riigiga või kohaliku omavalitsuse üksusega avalik-õiguslikus teenistus- ja usaldussuhtes.

Vajalikud vahendid: politseieetikat käsitlevate dokumentide koopiad (Euroopa politseieetika koodeks, ametniku eetikakoodeks, Politsei- ja Piirivalveameti töökord), prinditud töölehed

Kasutatavad allikad

1. Ametniku eetikakoodeks: www.rahandusministeerium.ee/et/riigi-personalipoliitika/avaliku-teenistuse-eetika
2. Avaliku teenistuse seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019037?leiaKehtiv
3. Euroopa politseieetika koodeks: The European Code of Police Ethics, 2001. Council of Europe, Committee of Ministers: https://polis.osce.org/european-code-police-ethics [24.11.2019]
4. Tartu Ülikooli eetikaveeb: https://www.eetika.ee/et

Teema käsitlemine (2 tundi)

1. tund. Kutse-eetika

I. Eelhäälestus (10 min)

Enne teema käsitlemist selgitatakse või korratakse tähtsamaid mõisteid (eetika, moraal, avalik teenistus jm). Õpilased toovad mõistete kohta näiteid. Seejärel arutletakse üksi, paaris või rühmas järgmiste küsimuste üle:

1) mis on avaliku teenistuse seaduse eesmärk?
2) kellele kohaldatakse avaliku teenistuse seadust?
3) mis on avalik teenistus?
4) mille poolest erinevad/sarnanevad mõisted „ametnik“ ja „töötaja“?
5) miks on vaja eetikanõukogu? Tooge näiteid;
6) mis on Euroopa politseieetika koodeksi kohaselt politsei eesmärgid? Tooge näiteid;
7) kas politseiametnike kohta kehtivad tavakodanikega samad või pigem erinevad õigused? Põhjendage oma arvamust.

II. Õppimine (30 min)
Teemad:

1) riiklikud ja rahvusvahelised kutse-eetika eeskirjad;
2) eetika normid ja õpilaste isiklikud seisukohad.

Ülesanne. Ettekande koostamine

Õpilastele jagatakse kätte koopiad, igale osalejale või rühmale (rühmas 2–4 õpilast) erinev dokument. Rühmas jaotatakse rollid (juht, ettekandja, küsimustele vastaja, koostaja vms). Õpilased peavad koostama dokumendi põhjal ettekande, vastates järgmistele küsimustele.

1. Mis on dokumendi pealkiri? Kes on selle koostanud ja kes vastu võtnud?
2. Mis on dokumendi koostamise ja vastuvõtmise eesmärk?
3. Mis küsimusi dokument käsitleb? Mis on selle sisu?
4. Mille poolest on see politsei jaoks tähtis ja vajalik?
5. Mis reeglid see politseitööle kehtestab? Nimetage olulisemad.

Osalejaile antakse ettekande ettevalmistamiseks 5–10 minutit. Neil palutakse olla valmis vastama teiste küsimustele. Koos küsimustele vastamisega mõtlevad rühmad välja ühe küsimuse, mida pärast esitlust klassilt küsida. Küsimuse vastus võtab kokku kõige olulisema sõnumi dokumendist.

Kõik rühmad esitavad oma ettekanded (5 min). Ettekande lõpus esitavad esinejad ettevalmistatud küsimuse kuulajaile ning kuulajad esitavad ettekannet käsitleva küsimuse esinejaile.

Õpetaja peaks ise teadma iga dokumendi kõige tähtsamaid aspekte. Kui ettekandja neid ei maini, saab need lisada või arutelu suunata. Õpilased ja õpetaja peaks kindlasti tagasisidestama iga ettekande sisu ja vormi.

Hindamiseks kasutatakse maatriksit. Hinded: 1 – nõrk, 2 – keskmine, 3 – tugev. Hinnangule lisatakse sõnalised põhjendused.

	Peetakse ajast kinni	Räägitakse peast (ei loeta maha)	Kõiki olulisi küsimusi on ettekandes vaadeldud	Esinejad vastavad lisaküsimustele veenvalt
Ettekanne 1				
Ettekanne 2				
Ettekanne 3				
Ettekanne 4				

III. Kokkuvõte ja refleksioon (5 min)

1. Kas olete / ei ole nõus väitega „Kutse-eetika eeskirjad on vajalikud algajale ametnikule” või väitega „Kutse-eetika eeskirjad on formaalsed“? Tooge oma seisukoha kinnituseks näide.
2. Iga õpilane esitab ühe mõtte, mida uut sai ta teada riiklike ja rahvusvaheliste kutse-eetika eeskirjade kohta.

2. tund. Ametniku eetikakoodeks

I. Eelhäälestus (10–15 min)
Demokraatliku riigi avalikule teenistusele on iseloomulikud väärtused, mis on sõnastatud ametniku eetikakoodeksis. Olulisi väärtusi nimetatakse tuumväärtusteks. Ametniku eetikakoodeks toob esile viis tuumväärtust.

Sissejuhatav ülesanne. Õpilaste isiklike ja organisatsiooni väärtuste võrdlemine

Iga õpilane saab väikese kaardi, millel on kirjas väärtus. Õpilane koostab iseseisvalt töötades väärtuste pingerea, mis lähtub sellest, kui tähtis on iga väärtus tema arvates politseitöö jaoks. Õppija põhjendab koostatud pingerida.

Väärtuste loetelu kaartidel: ligimesearmastus, tagasihoidlikkus, mõistlikkus, ausus, isetus, erapooletus, sõbralikkus, kannatlikkus, kuulekus, õiglus, lahkus, ausameelsus, tarkus, nutikus, lojaalsus, mõõdukus, kaastundlikkus, vaprus, vastutustundlikkus, andestamine, usaldus, elutarkus

Seejärel võrdlevad osalejad väikestes rühmades (3–4 õpilast) oma hinnanguid. Iga rühm lepib kokku ühise pingerea ja põhjendab oma valikuid. Rühmad esitavad oma pingeread. Õpilased selgitavad kriteeriume, mille alusel väärtuste kohad kindlaks määrati. Osalejad võrdlevad pingeridu ja põhjendusi.

Õpetaja küsimused:

1) kas on võimalik leppida kokku ühes väärtuste pingereas? Põhjendage;
2) kas see oleks mõistlik? Põhjendage.

II. Õppimine (25–30 min)

Õpilastele (paaris- või rühmatöö) jagatakse erinevate juhtumite kirjeldused. Õpilased tutvuvad juhtumiga ja leiavad ametniku eetikakoodeksist väärtuse(d), mille vastu on eksitud. Tulemused esitatakse suuliselt, põhjendades oma valikut. Õpetaja suunab vajaduse korral arutelu ning esitab lisaküsimusi. Kokku analüüsitakse kolme juhtumit. Õpetaja kutsub pärast arutelu rühmades suurematesse rühmadesse kokku kõik ühe juhtumiga tegelnud õpilased ning palub neil oma lahendusi tutvustada ja võrrelda. Seejärel tutvustatakse kolme teemat kogu klassile.

Juhtumite kirjeldused

1. Ametnik kasutab asutuse koopiamasinat isiklikel eesmärkidel (50 eurot maksvast raamatust koopia tegemiseks).
2. Ametnik viib regulaarselt koju kontoritarbeid (paberit, pliiatseid, patareisid) ja kasutab neid isiklikul otstarbel.
3. Naistepäeval saadab koostööpartner naisametnikele lilled, tordi ja šampanja. Lähtudes asutuses välja kujunenud tavast, pannakse kingitus kohvinurka ühiseks tarbimiseks.

III. Kokkuvõte (5 min)

1. Iga õpilane esitab ühe mõtte, mida uut sai ta teada ametniku eetikakoodeksist ja väärtustest.
2. Õpetaja võtab teema kokku põhjendusega, kas ja miks on vaja ametnikele ühtset eetilist regulatsiooni (ühtne arusaam ja suhtumine, korruptsiooni vältimine jm).

1.6. Ametniku eetiline käitumine

Eetiliste juhtumite analüüs

Õpitulemused: õpilane analüüsib mõnda politseitööga seotud eetilist juhtumit.

Kasutatav allikas

Eda Sieberk (2017). Politseieetika kaasused. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Teema käsitlemine (1 tund)

I. Eelhäälestus (10–15 min)
Õpetaja algatusel ja suunamisel arutletakse, mis on ametnikueetika tähendus. Õpetaja esitab kaks küsimust:

1) kas ametnikueetika on valdkond, mis on iga inimese isiklik asi (isiklik eetika, lastetuba)?
2) kas ametnikueetika on valdkond, mis peaks olema täpselt reguleeritud seaduste, koodeksite ja selgete käitumisjuhistega (ametniku eetikakoodeks) nii üksikisikutele kui ka organisatsioonidele tervikuna?

Õpilased avaldavad arvamust ning kommenteerivad ja põhjendavad oma seisukohta. Õpetaja võtab arutelu kokku, osutades isikliku ja ametnikueetika seostele, vajaduse korral ka erinevustele.

II. Õppimine (25–30 min)
Eetilisi juhtumeid esineb politseitöös sageli. Tavaliselt on sellises olukorras vaja kiiresti tegutseda. Et politseiametnikul oleks erinevates olukordades lihtsam ja kindlam valida kõige sobivam tegutsemisviis ning langetada õige otsus, on soovitatav kasutada eetilise juhtumi lahendamise mudelit. Õpetaja tutvustab mudelit ja räägib, miks on vaja harjutada mudeli põhjal töös esinevate erinevate olukordade lahendamist.

Eetilise juhtumi lahendamise mudel (Sieberk 2017)

1. Nimetage kõik kaasuse probleemid ning selgitage probleemide omavahelist seost.
2. Nimetage juhtumisse kaasatud isikud ja selgitage isikute kaasatuse põhjusi.
3. Loetlege isikud, kellel on suurim huvi probleem lahendada, ja selgitage huvide põhjusi.
4. Nimetage olulisemad väärtused, mida tuleb kaasuse lahendamisel arvesse võtta; selgitage kaitstavate väärtuste ja juhtumi vahelisi seoseid.
5. Lahendage juhtum ning põhjendage lahendit.
6. Analüüsige lahendit kolme intuitiivse testi kaudu. Põhjendage iga testi eraldi, lähtudes ameti eetikast ja väärtustest.

Õpilastele antakse ühe juhtumi kirjeldus ja palutakse tutvuda selle sisuga. Edasi analüüsitakse õpetaja juhendamisel näidisjuhtumit mudeli punktide põhjal.

Juhtumi kirjeldus: ametnik elab ja töötab piiripunkti lähedal ning käib Läti Vabariigis alkoholi jm ostmas eravärvides ametisõidukiga.

Kui näidisjuhtum on koos analüüsitud ja läbi arutatud, antakse kas igale õpilasele, pinginaabritele või 3–4 õpilasest koosnevale rühmale erinevad juhtumid, mida mudeli järgi analüüsitakse. Oluline on, et iga õpilane või rühm saaks oma juhtumit suuliselt esitada. Kuna aeg seab piirangud, siis võiks õpetaja esitada mudeli põhjal küsimusi.

III. Kokkuvõte (5 min)

1. Iga õpilane esitab ühe mõtte, mida uut sai ta teada eetiliste juhtumite analüüsi kohta.
2. Õpetaja esitab vajaduse korral abistavaid ja suunavaid küsimusi, nt
   a) kas või miks on vaja politseiametnikele mõeldud ühtseid käitumisjuhiseid?
   b) miks on mõistlik harjutada eetiliste juhtumite lahendamist vastava mudeli toel?

1.7. Ekskursioon lähimasse politseiprefektuuri

Õpitulemused: õpilane

1) teab politsei tööliine ja tegevusi;
2) loob seoseid õpitu ja politseiasutuses kogetu vahel.

Teema käsitlemine (5 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Asutuse esindaja tutvustab õpilastele asutust. Õpilased väljendavad oma seniseid kokkupuuteid, teadmisi ja teadmissoove.

II. Õppimine
Milles õppimine seisneb? Siin on loetletud märksõnad:

1) patrull ja välijuhtimine;
2) süüteoennetus ja konstaablitöö;
3) süüteomenetlus;
4) kriminalistika;
5) künoloogia;
6) piirihaldus;
7) migratsioonijärelevalve;
8) politsei sõidukid;
9) politsei hooned, kinnipidamine;
10) politsei varustus.

III. Kokkuvõte (10 min)
Tagasisidevestlus rühmas

1. Mida uut saite teada politsei töö kohta?
2. Mis küsimustele te vastust ei saanud?
3. Mis seoseid te koolis õpituga kogesite?

2. POLITSEI RIIGISISENE JA RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

2.1. Politsei riigisisene koostöö

Õpitulemused: õpilane nimetab olulisemaid riigisiseseid organisatsioone, kellega tehakse politseikoostööd, ning toob koostöövõimaluste kohta näiteid.

Mõiste: **politseikoostöö** – koostöövorm riigisisesel või rahvusvahelisel tasandil teiste ametkondadega

Vajalikud vahendid: mobiil või muu nutiseade, pabertahvel või dokumendikaamera tehtud tööde näitamiseks/arutamiseks

Kasutatavad allikad

1. Merereostustõrjes osalevad PPA struktuurid ja valdkondlik koostöö: https://www2.politsei.ee/et/teenused/merereostustorje/merereostustorjes-osalevate-ppa-struktuuride-ulesanded.dot
2. Politsei ja Kaitseliit harjutasid koostööd õppusel Kährik: https://www.youtube.com/watch?v=cetedviy0Mg
3. Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus: https://www.riigiteataja.ee/akt/110012020004
4. Politsei ja piirivalve seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019067

Teema käsitlemine (1 tund)

I. Eelhäälestus (5 min)
Õpetaja küsib, kas õpilased on näinud politseiametnikke (patrulle, piirivalvureid) tegemas tööd koos teiste asutuste ametnikega. Mida nad koos tegid?

II. Õppimine (35 min)
Vaadatakse filmi „Politsei ja Kaitseliit harjutasid koostööd õppusel Kährik“. Filmi pikkus on 1.39 min. Nähtud filmi põhjal arutatakse:

1) miks oli koostöö harjutamist vaja;
2) millal teeb politsei Kaitseliiduga koostööd. Mida nad koos teevad?

Õpetaja selgitab lisaks, miks on erinevate ametite koostöö tähtis (riigi tasandil, üksikisiku tasandil), ning annab ülevaate erinevatest koostöövormidest.

Ülesanne. Kellega teeb politsei koostööd linnas, külas jne (lähtudes õpilase kooli asukohast)?

1. Õpilased jaotatakse rühmadesse; rühmas on maksimaalselt 6 õpilast.
2. Õpilased arutavad omavahel ja täidavad ühiselt mõistekaardi „Kellega teeb politsei koostööd (minu kooli asukohas)?“. Lisaks mõistekaardi täitmisele peavad rühma liikmed:
   1) selgitama täpsemalt, mida nimetatud asutusega koos tehakse;
   2) miks on see koostöö oluline.
3. Rühmade mõistekaardid kogutakse kokku ning näidatakse tervele klassile. Iga rühm selgitab enda mõistekaardi põhjal üht või kaht esiletoodud asutuse koostööd ja nende olulisust. Õpetaja ning teised rühmad küsivad täpsustavaid küsimusi. Vajaduse korral lisab õpetaja pärast õpilaste rühmatööde esitlust veel asutusi, kellega politsei koostööd teeb.

III. Kokkuvõte (5 min)

Õpetaja palub õpilastel öelda, miks peaks politsei tegema tihedat koostööd teiste asutustega.

Mõistekaart

Kellega teeb politsei koostööd (minu kooli asukohas)?

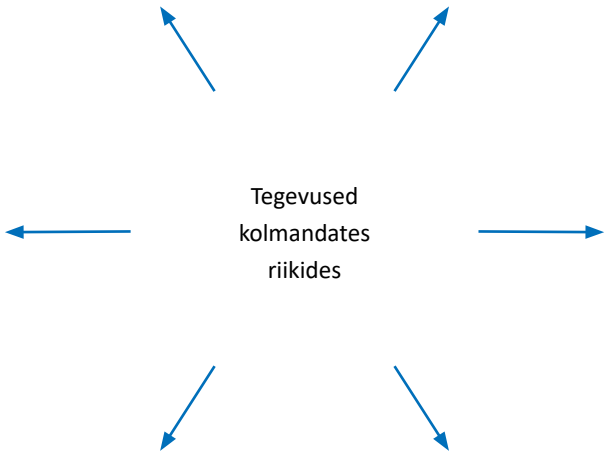

2.2. Politsei rahvusvaheline koostöö, k.a rahvusvahelised organisatsioonid ja nende põhitegevused (Europol, Interpol, Frontex, CEPOL, EASO, OSCE)

Õpitulemused: õpilane nimetab Eestile tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone, kellega tehakse politseikoostööd, ning toob koostöövõimaluste kohta näiteid.

Mõiste: rahvusvaheline koostöö – kuritegude ennetamine, avastamine ja uurimine kogu Euroopa Liidus. Põhiliselt hõlmab rahvusvaheline koostöö raskeid kuritegusid (organiseeritud kuritegevus, uimastikaubandus, inimkaubandus, küberkuritegevus) ja terrorismi.

Vajalikud vahendid: mobiil või muu nutiseade

Kasutatavad allikad

1. CEPOLi koduleht: https://www.cepol.europa.eu/et
2. EASO koduleht: https://easo.europa.eu/
3. Europoli koduleht: https://www.europol.europa.eu/
4. Frontexi koduleht: https://frontex.europa.eu/
5. Interpoli koduleht: https://www.interpol.int/
6. Komisjoni soovitused (EL) 2017/820, 12. mai 2017, proportsionaalsete politseikontrollide ja politseikoostöö kohta Schengeni alal: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2017.122.01.0079.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2017%3A122%3ATOC&locale=sv
7. OSCE koduleht: https://www.osce.org/

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Õpetaja küsib, kas õpilased teavad, kunas ja mis tegevustega ühenduses või mis organisatsioonidega teeb Eesti politsei väliskoostööd. Seejärel selgitab õpetaja:

1) mis on rahvusvahelise koostöö põhimõte ja miks on sellist koostööd vaja;
2) kuidas rahvusvahelist politseikoostööd tehakse;
3) kuidas on politsei rahvusvaheline koostöö reguleeritud;
4) kuidas rahvusvahelist koostööd Politsei- ja Piirivalveametis koordineeritakse;
5) kuidas saavad ametnikud osaleda rahvusvahelises koostöös.

II. Õppimine (60 min)
Ülesanne. PPA koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega
Õpilased jaotatakse kuude rühma. Igale rühmale jagatakse üks organisatsioon, kellega PPA koostööd teeb:

1) Europol (European Police Office, Euroopa Politseiamet);
2) Interpol (International Criminal Police Organization, Rahvusvaheline Kriminaalpolitsei Organisatsioon);
3) Frontex (European Border and Coast Guard Agency, Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet);
4) EASO (European Asylum Support Office, Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet);

5) OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon);
6) CEPOL (European Union Agency for Law Enforcement Training, Euroopa Liidu Õiguskaitsekoolituse Amet).

Iga rühm kasutab mobiiltelefoni või muud nutivahendit ning teeb iga organisatsiooni kohta lühitutvustuse, täites organisatsiooni tutvustamise lehe. Lehele tuleb märkida:

1) kus organisatsioon asub;
2) millega organisatsioon tegeleb;
3) mis olid viimased sündmused/tegevused, kuhu oli organisatsioon kaasatud.

Pärast esitlevad rühmad enda tööd teistele. Organisatsiooni tutvustavad lehed korjatakse kokku ning õpilased saavad täidetud tabelitest mobiiltelefoni või muu nutiseadmega pilti teha. Õpetaja annab ülevaate, kuidas ja mis koostöövormidega on PPA olnud nende organisatsioonidega seotud.

III. Kokkuvõte (5–10 min)
Õpilased märgivad, mis politseikoostöö ja kes koostööorganisatsioonidest kõige rohkem huvi pakkus.

Organisatsiooni tutvustus

	Organisatsiooni peakorteri asukoht	Põhitegevused	Viimased sündmused
Europol (European Police Office, Euroopa Politsei-amet)			
Interpol (International Criminal Police Organization, Rahvus-vaheline Kriminaalpolitsei Organisatsioon)			
EASO (European Asylum Support Office, Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet)			

	Organisatsiooni peakorteri asukoht	Põhitegevused	Viimased sündmused
OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon)			
CEPOL (European Union Agency for Law Enforcement Training, Euroopa Liidu Õiguskaitsekoolituse Amet)			

2.3. Politsei riigisisesed ja rahvusvahelised andmebaasid

Õpitulemused: õpilane nimetab olulisemaid riigisiseseid ja rahvusvahelisi andmebaase, mida politsei kasutab (e-politsei, POLIS, MIS, KILP, PIKO), ning toob näiteid andmebaaside kasutamise kohta.

Mõiste: andmebaas – korrastatud ja loogiliselt seostatud andmete hulk, mida säilitatakse andmekandjal miinimaalse liiasusega ning mida võivad üksteisest sõltumatult kasutada mitu rakendusprogrammi.

Vajalikud vahendid: töölehed, mobiiltelefon või muu nutivahend

Kasutatavad allikad

1. M. Hein. Andmebaasi mõiste ja kasutusvaldkonnad: http://www.kollis.pri.ee/topicfiles/16.pdf
2. J. Juhanson (2007). E-politsei kui politsei igapäevane abivahend. Lõputöö
3. PPA koduleht: https://www2.politsei.ee/et/teenused/
4. PPA siseveeb, andmebaasid

Teema käsitlemine (1 tund)

I. Eelhäälestus (5–10 min)
Õpetaja selgitab esmalt, mida mõtleme mõiste „andmebaasid“ all. Seejärel tutvustab ta lühidalt põhilisi politsei kasutatavaid andmebaase (infosüsteem POLIS x-tee, MIS, Apollo, PIKO, VIS, KILP, DELTA) ning räägib, miks selliseid andmebaase vaja on.

II. Õppimine (35 min)
Õpilased jaotatakse kolme rühma. Iga rühm saab töölehe, millel on Politsei- ja Piirivalveameti erinevad e-teenused. Need saab kätte PPA kodulehelt (https://www2.politsei.ee/et/teenused/) teenuste alt. Iga rühm jagab veel kord omavahel rühmatöös toodud e-teenused. Töölehti täites kasutavad õpilased mobiiltelefoni või muud nutivahendit. Pärast töölehtede täitmist tutvustab iga rühm enda rühmatöös toodud e-politsei teenuseid klassile.

III. Kokkuvõttev arutelu (5 min)

TÖÖLEHED POLITSEI- JA PIIRIVALVEAMETI E-TEENUSTE KOHTA

Tööleht 1

Isikut tõendavad dokumendid	
Riigilõivud	
Kliendiinfo	

Tööleht 2

Elamisluba	
Leitud asjad	
Elamisõigused	

Tööleht 3

Eestis töötamine	
Relvaluba	
Viibimisaja pikendamine	

2.4. Schengeni ühtse viisaruumi kujunemine ning kompensatsioonimeetmete rakendamise võimalused

Õpitulemused: õpilane kirjeldab kompensatsioonimeetmeid ja toob elulisi näiteid nende rakendamise võimaluste kohta Eestis.

Mõisted:

1) **Schengeni ühtne viisaruum** – Schengeni liikmesriikide territoorium, kus samadel alustel väljastatakse ning kontrollitakse Schengeni viisat;
2) **kompensatsioonimeetmed** – tegevused riigi sees piirikontrolli puudumise tõttu, et tagada nii kontrolliva riigi kui ka teiste liikmesriikide turvalisus.

Vajalikud vahendid: töölehed, pabertahvel ja kirjutusvahendid, mobiiltelefon või muu nutivahend

Kasutatavad allikad

1. J. Breivel (2011). Schengeni kompensatsioonimeetmed: rakendamine ja efektiivsus piirikontrolli taastamise näitel. Magistritöö: https://digiriiul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/109/2011_Breivel%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Euroopa Liidu infokeskus. Mis on Schengeni leping? http://elik.nlib.ee/k-v-andmebaas/?kv_id=119
3. Välismaalaste seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019083
4. Välisministeerium. Peamised Schengeni põhimõtted: http://www.vm.ee/et/peamised-schengeni-pohimotted

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (10–15 min)
Õpetaja küsib, kas keegi teab, mida tähendab mõiste „Schengeni ühtne viisaruum“. Seejärel selgitab õpetaja lühidalt mõistet „Schengeni ühtne viisa“.

II. Õppimine (65–70 min)

1. Õpetaja jaotab lauale küsimusekaardi, kus on küsimus „Kuidas on saanud Schengeni viisa enda nime?“, ning maakaardi, kuhu kirjutab riikide nimed, kes on seotud Schengeni viisa nime saamislooga. Õpilased kasutavad küsimusekaarti täites enda mobiiltelefoni või teisi nutivahendeid. Pärast ülesande täitmist palub õpetaja tutvustada vastust esimesele küsimusele ning esimesi riike, kes kirjutasid lepingule alla. Seepeale näitab õpetaja riikide paiknemist maakaardil.

   Õpetaja jaotab õpilased rühmadesse, nii et rühma jääks maksimaalselt 4 õpilast. Rühmad koostavad õppimiseks mõeldud plakati, kus on peal Schengeni liikmesriigid ja ELi liikmesriigid. Pärast plakatite valmimist kleebib õpetaja need seinale ning rühmad annavad hinnanguid: parim õppimise plakat, parim fantaasia, parima illustratsiooniga.

   Õpetaja pöörab tähelepanu erisustele. Suurbritannia, Iirimaa, Küpros, Bulgaaria, Rumeenia ja Horvaatia on küll ELi liikmesriigid, kuid ei ole Schengeni lepinguga liitunud. Samas ei ole Island, Liechtenstein, Norra ega Šveits ELi liikmesriigid, kuid on osa Schengeni alast.

   Õpilased, kasutades välismaalase seadust, otsivad üles viisa liigid. Pärast vastuse saamist tutvustab õpetaja Schengeni viisa liike, kehtivusaegu, viibimisaja arvestamise põhimõtet ning viisavabade riikide reisijate riigis viibimise arvestamise aluseid.

2. Õpetaja küsib õpilastelt, mida tähendab mõiste „Schengeni *acquis*“. Ta palub õpilastel selle kohta otsida infot, kasutades mobiiltelefone või teisi nutivahendeid. Seejärel selgitavad õpilased mõistet. Õpetaja korrigeerib vajaduse korral vastust ja räägib, kuidas kontrollitakse Schengeni *acquis*' täitmist.

   Õpetaja küsib, kas keegi on kuulnud kompensatsioonimeetmete rakendamisest. Ta tutvustab, mida tähendab kompensatsioonimeetmete rakendamine, ning räägib neljatasandilise riiki sissepääsu mudeli olemasolust.

   Õpilased jaotatakse nelja rühma. Igale rühmale antakse üks neljatasandilise riiki sissepääsu mudeli komponent. Õpilased peavad pabertahvli lehele kirjutama tegevused, mida tehakse riiki sissepääsu mudeli teatud etapis. Pärast rühmatööd kinnitatakse pabertahvlilehed seinale ning iga rühm esitleb enda tööd. Õpetaja täiendab esitlusel öeldut. Enne esitlusi jagab õpetaja õpilastele töölehed, kuhu õpilased hakkavad kirja panema enda jaoks kogu neljatasandilise mudeli komponentide tegevusi.

III. Kokkuvõte (10 min)

1. Mida mäletavad õpilased Schengeni liikmesriikide asutamise ideest?
2. Mis on ühtse viisa eelised?
3. Miks on kompensatsioonimeetmeid vaja?

Schengeni viisa uus mudel (Travel: https://travel.stackexchange.com/questions/145439/can-i-temporarily-work-in-my-companys-office-in-the-schengen-area-on-a-type-c-s)

Schengeni viisa vana mudel (Schengen visa info: https://www.schengenvisainfo.com/)

Küsimusekaart

Kuidas on saanud Schengeni viisa enda nime?

Kirjutage riigid õigesse kohta, mis on seotud ülaloleva küsimusega.

Täidetud maakaart õpilastele näitamiseks pärast küsimusekaardi täitmist

Neljatasandiline riiki sissepääsu mudel

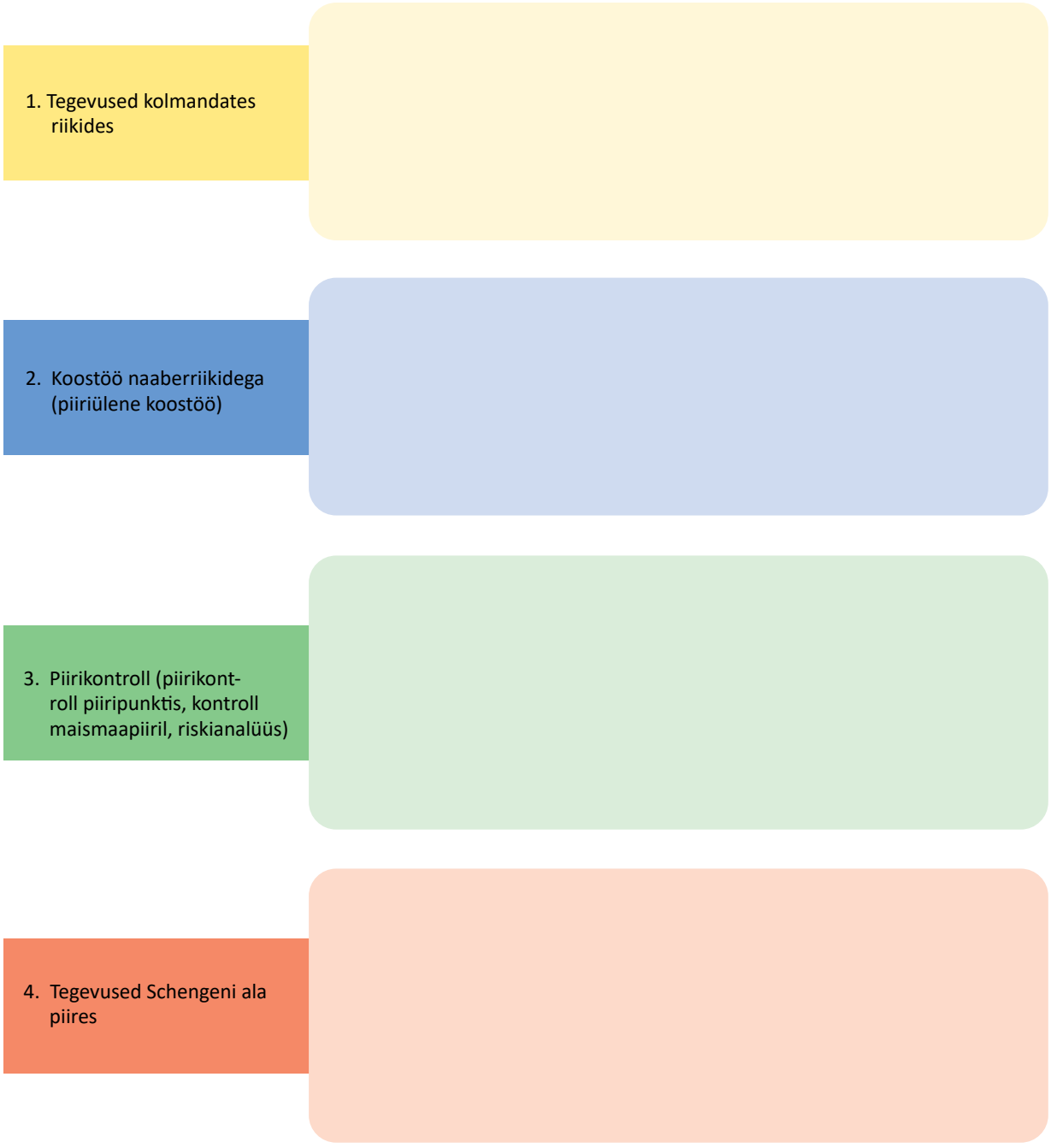

3. POLITSEITEENISTUSES KASUTATAVAD ENESEKAITSEVAHENDID, SIDEPIDAMISVAHENDID NING TEENISTUSRELVAD

3.1. Politseiteenistuses kasutatavad enesekaitsevahendid

1. Põhiõigused ja proportsionaalsus

Politsei enesekaitsevahendite, erivahendite ja relvade kõrval õpitakse tundma politsei tegevust ohtude ennetamisel, ohu kahtluse väljaselgitamisel, ohu ja korrarikkumise kõrvaldamisel. Vahetu sunni kasutamine saab olla äärmine abinõu, kui muude vahendite rakendamine on end ammendanud või on teada, et neid ei ole võimalik kasutada. Allpool leitakse seoseid kaitstava põhiõiguse ja kahjustatava põhiõiguse vahel ning selgitatakse reaalsete näidete varal proportsionaalse valiku tegemise põhimõtteid.

Õpitulemused: õpilane

1) võrdleb kaitstavaid ja riivatavaid põhiõigusi füüsilise jõu, erivahendi ja relva kasutamisel;
2) mõistab põhiõiguste kaitse vajadust ning hindab selle kaitseks kasutatavate vahendite proportsionaalsust.

Mõisted:

1) **enesekaitsevahend** – politseiametniku või muu korrakaitseorgani ametniku või teenistusloomа füüsilise ohutuse tagamiseks kasutatavad esemed;
2) **vahetu sunni vahend** – füüsiline jõud, erivahend või relv, millega sunnitakse isikut või asja mõjutades kohustatud isikut täitma haldusakti;
3) **erivahend** – käerauad; jalarauad; sidumisvahend; rahustussärk, -tool või -voodi; teenistusloom; tehniline tõke; sõiduki sundpeatamise vahend; veekahur; pisaravoolust, suitsu-, heli-, valgus- või muud efekti või valuaistingut esilekutsuvad granaadid; eriotstarbeline lõhkamisseadeldis, mida ei kasutata inimese vastu; eriotstarbeline valgus- ja heliseadeldis; eriotstarbeline värvimis- ja märgistusvahend;
4) **relv** – tulirelv, gaasirelv, pneumorelv, külmrelv, elektrišokirelv.

Vajalikud vahendid: esitlusvahendid, internet või varem salvestatud videod

Kasutatavad allikad

1. Eesti Vabariigi põhiseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002
2. Korrakaitseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Põhiõigused, nende kaitse ja kaitseks lubatud riive. Tunnis on õpilastel vaja põhiseaduse teksti või juurdepääsu sellele (https://www.riigiteataja.ee) ning esitlusseadmeid video esitlemiseks.

Kaitstava ja riivatava põhiõiguse leidmiseks ning võrdlemiseks võib ühiselt läbi arutada elulise juhtumi või vaadatud video:

1) https://www.youtube.com/watch?v=jh-4F6o9fIw (joobes isik tahab politseiautot juhtida);
2) https://www.youtube.com/watch?v=cyyw8s7UyRU&t=17s (seenemüüja osutab Soomes politseile vastupanu);
3) https://www.youtube.com/watch?v=7PBt2vFtwgo (politseinik kasutab jalgpallistaadioni ees lapse juuresolekul vanema suhtes jõudu).

Enne video vaatamist jagatakse õpilastele rollid, kelle vaates sündmust analüüsida (politseinik, korrarikkuja, kannatanu, kõrvalseisja). Pärast video vaatamist tuuakse esile erinevate rollide positsioon kirjeldatud juhtumeis. Avatakse riivatud põhiõigus, kaitstav õigus ning küsimus, mis vahendid on kaitseks lubatud ja kus on piir.

II. Õppimine (60 min)
Iga õpilane ütleb saadud rolli põhjal, mis ulatuses peaks tema rolli arvestades seaduses jõu kasutamine olema lubatud või piiratud, ning paneb selle kirja. Seejärel otsitakse põhiseadusest põhiõigused, mida ühelt poolt kaitstakse ja teiselt poolt riivatakse.

Erinevate rollidega õpilastest moodustatakse rühmad. Rühmaarutelus leitakse seos põhiõiguse riive ja kaitse vahel. Arutluses jõutakse proportsionaalsuse kaalumiseni.

Järgneb arutelu terve klassiga, kas videos nähtud tegevus on põhiseaduse järgi lubatud. Kas riigipoolne jõu kasutamine on lubatud? Leitakse seos põhiõiguste riive lubatavusega, korrakaitseseaduse ja hädakaitse regulatsiooniga.

III. Kokkuvõte ja refleksioon (10 min)
Mida tähendab põhiõiguse ja selle riive kaalumine? Õpilased toovad ühe näite, kus on õigustatud põhiõiguse riivamine olulisema hüve kaitseks.

2. Vahetu sund

Politseiametnik võib kasutada jõudu korrakaitseseaduse 5. peatükis „Vahetu sund" sätestatud alustel. Politseiametnik tohib kasutada vahetut sundi (füüsilist jõudu, erivahendit või relva), kui korrarikkumist ei ole võimalik peatada muu vahendiga (nt suuline korraldus, kinnipidamine jms).

Sundi kasutades tuleb rakendada vähimat vajalikku jõudu ja vahendit. Sunni kasutamine peab olema proportsionaalne võimaliku ohuga. Proportsionaalsuse hindamisel tuleb kontrollida vahetu sunni kasutamise vajalikkust, sobivust ning mõõdukust.

1. **Vajalikkus** – ainult selle vahetu sunniga on võimalik saavutada eesmärk (seaduse täitmine, ohutuse tagamine, elu kaitsmine jne).
2. **Sobivus** – mitme vahendi vahel valitakse mõjus, kuid vähimat kahju tekitav vahend (füüsiline jõud *vs*. erivahend või relv).
3. **Mõõdukus** – vahendit kasutatakse ainult nii kaua ja tugevalt, kuni eesmärk on saavutatud. Sunniga tekitatud vigastuste korral peab osutama esmaabi. Vahetut sundi kasutades tuleb tagada enda ja kõrvaliste isikute ohutus.

Vahetu sunni rakendaja hindab olukorda iseseisvalt, langetab otsuse olemasoleva info põhjal ja vastutab reeglite eiramise korral seaduses sätestatud korras (nt võimuliialdus). Enne vahetu sunni kohaldamist on sunni rakendaja kohustatud andma korralduse korrarikkumise lõpetamiseks ja hoiatama isikut, kelle suhtes ta kavatseb vahetut sundi kohaldada. Hoiatusest võib loobuda, kui hoiatada ei ole võimalik vahetu suure ohu või korrarikkumise kiire kõrvaldamise tõttu.

Vahetu sunni kohaldamise astmestik tähendab, et kasutatakse vahetut sundi nii vähe kui võimalik, aga nii palju kui vaja. Vähem õigusi riivavatest meetmetest alates saab sekkumise jaotada järgmiselt:

1) kohalolek – visuaalne väljanägemine ja kehakeel: vormiriietus, selle korrektsus; erivahendite vöö, selle komplekteeritus ja korrektsus;
2) korraldused – ettekirjutuse tegemine; korraldus midagi teha või lõpetada korrarikkumine;
3) hoiatamine – KorSi § 78 alusel: kui korraldust (ettekirjutust) ei täideta, siis hoiatatakse, et politseil on õigus kasutada korralduse täitmata jätmise puhul vahetut sundi;
4) füüsiline jõud – kõige leebem vahetu sunni meede (liikumise takistamine, kinnihoidmine);
5) käerauad (erivahendid) – käeraudade või sidumisvahendi kasutamine võib kaasneda eelmiste või järgmiste etappidega;
6) gaas või nui – gaasipihustit (gaasirelv) või taktikalist teleskoopnuia (külmrelv) kasutatakse tekkinud ohuolukorra põhjal;
7) tulirelv – viimane vahetu sunni meede, mida võetakse äärmise abinõuna; tagatakse, et tulirelvaga ei kahjustata muud kaalukat hüve (teiste isikute elu).

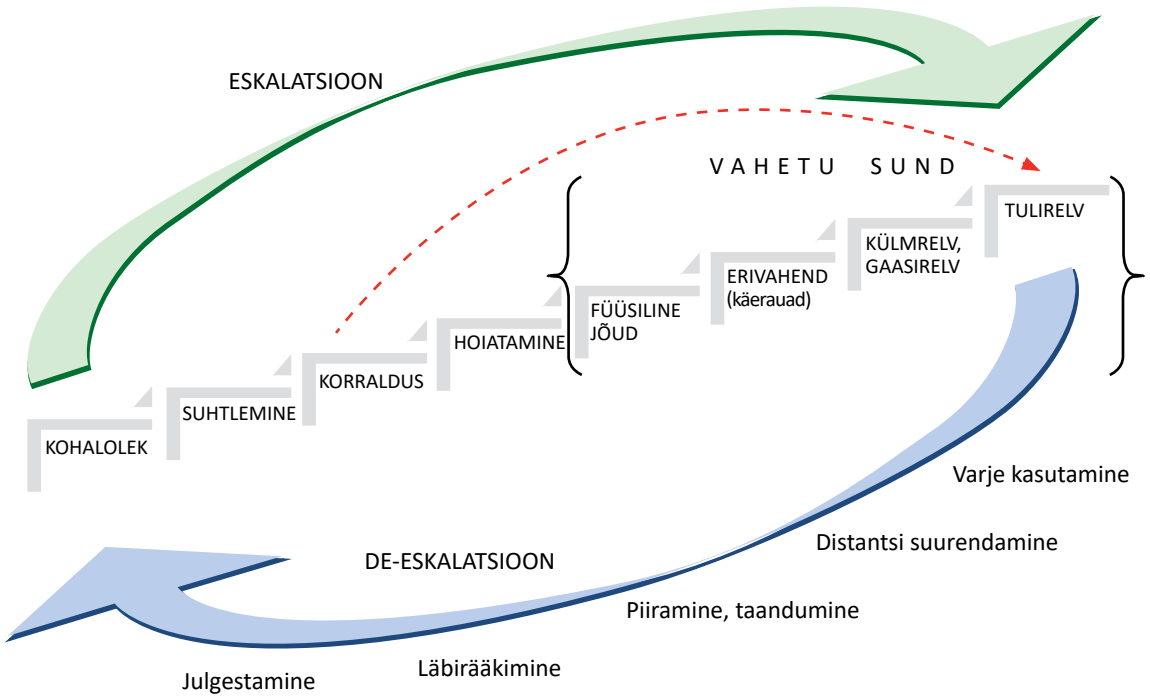

Joonis 5. Vahetu sunni kohaldamise astmestik (A. Saarits, J. Kiviste, E. Kooskora)

Tavaolukorras liigume alt üles (roheline nool) ja üldjuhul alustame esimeselt jõu kasutamise astmelt (kohalolek). Väga oluline on oskus liikuda jõu kasutamisel astmetel ülevat alla (sinine nool). Näiteks kui on kasutatud teleskoopnuia ning isik lõpetab vastupanu ja allub, siis antakse korraldusi ja lahendatakse olukord suhtlemise tasandil.

Suure ohu või korrarikkumise kõrvaldamise kiire vajaduse tõttu võib jätta mõne astme vahele. Näiteks võib kohale jõudes kasutada kohe kakluse lõpetamiseks füüsilist jõudu või noarünnaku peatamiseks tulirelva (punane kaarjas nool).

Vahetu sunni õiguspärast kasutamist tuleb kaaluda situatsioonist tulenevalt ja avaliku korra eest vastutava isiku tegevusest lähtuvalt keskmise politseiniku seisukohast parajasti oleva teadmise pinnalt.

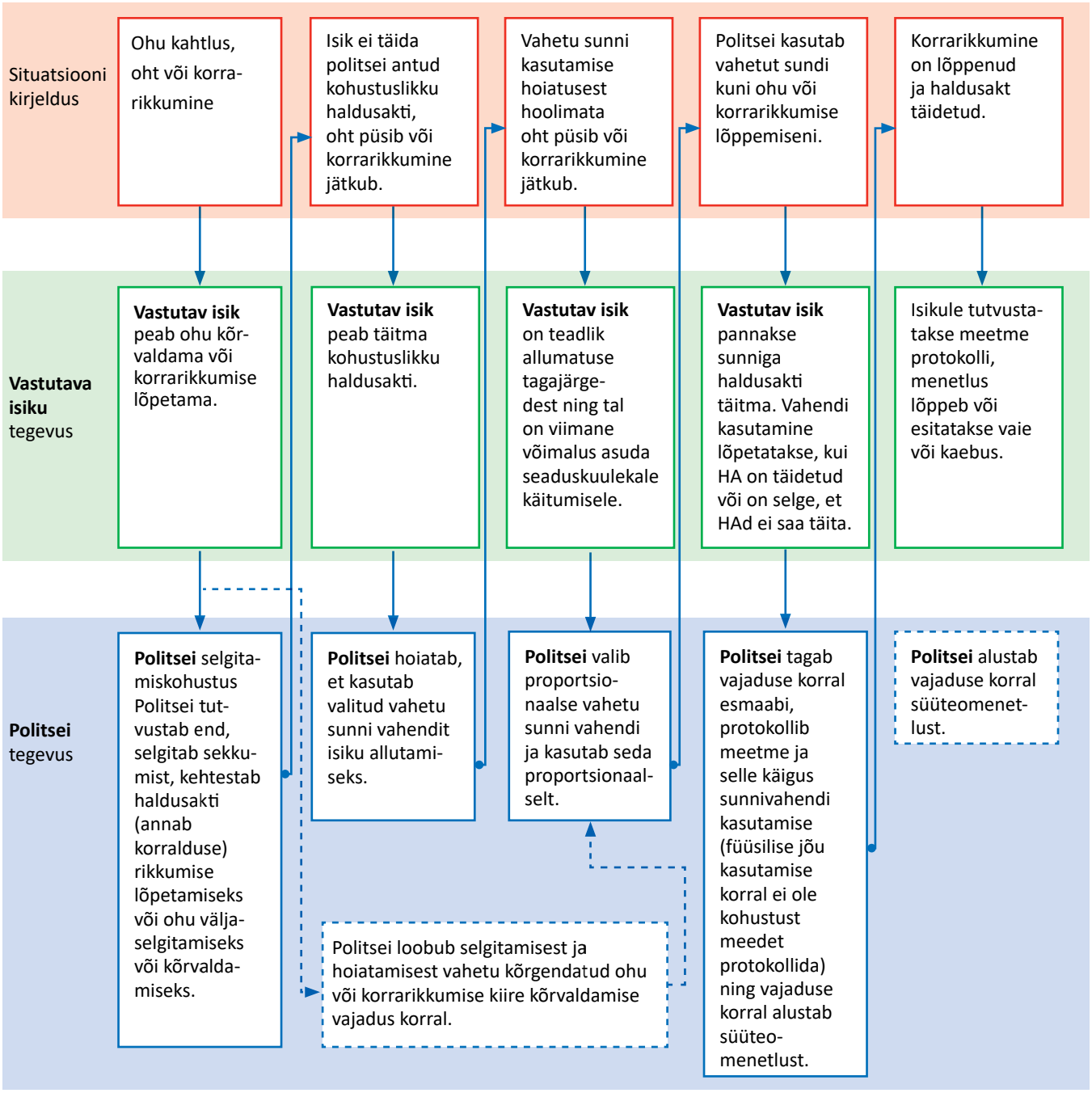

Joonis 6. Vahetu sunni kasutamise otsustusmudel

Õpitulemused: õpilane

1) teab vahetu sunni vahendeid;
2) kirjeldab tegevusi enne vahetu sunni kasutamist ja pärast vahetu sunni kasutamist;
3) mõistab vahetu sunni kasutamise vajadust;
4) analüüsib eri meetmete rakendamise võimalusi.

Vajalikud vahendid: vahendid esitluse kuvamiseks ekraanile; nutiseadmed korrakaitseseaduse lugemiseks või väljavõte paberil KorSi peatükist 5 „Vahetu sund"; prinditud lehed vahetu sunni kasutamise skeemidega

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)

Kahtlased väited. Õpetaja esitab tahvlil või ekraanil väited:

1. Püstol on relv (õige).
2. Teleskoopnui on relv (õige, külmrelv).
3. Koer on erivahend (õige).
4. Kuulivest on erivahend (vale, enesekaitsevahend).

Õpilased annavad käega märku, kui peavad vastust tõeseks. Õpetaja annab iga väite kohta tagasiside.

II. Õppimine (60 min)

Ülesanne 1. Üksitöö

Õpilased loevad KorSi § 78[1] (erivahendid) ja § 78[2] (teenistusrelvad). Õpetaja jagatud joonisele politsei vöörihmast kirjutatakse iga vahendi juurde, millega on tegu. Õpetaja esitab klassiarutelu käigus õige vastuse.

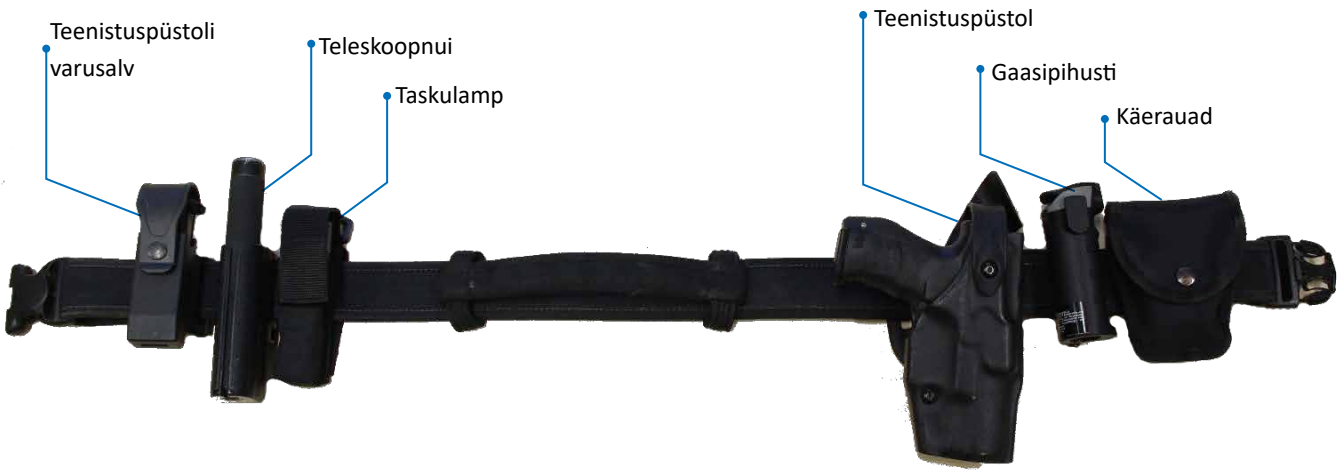

Foto 1. Vöörihma komplekteerimine (J. Kiviste)

Ülesanne 2. Rollimäng

Õpilased tutvuvad vahetu sunni kasutamise skeemiga. Järgneb praktiline harjutus. Üks õpilastest mängib korrarikkujat, kes soovib läbida päästetöödeks suletud viibimiskeelu ala; teine kehastab politseiametnikku, kes selgitab, et tee on suletud, annab korralduse mitte siseneda keelualasse, hoiatab jõu või erivahendi kasutamise eest, imiteerib vajaduse korral jõu (vahendi) kasutamist.

Pealtvaatajaile antakse vahetu sunni kasutamise otsustusskeem, millele tehakse märkmeid selle järgimise või järgimata jätmise kohta.

Pärast harjutust annavad kaks õpilast ise ja kaasõpilased ning seejärel õpetaja tagasisidet, mis õnnestus ja mida tuleks veel harjutada. Õpetaja jagab vajaduse korral nõuandeid verbaalse ja mitteverbaalse suhtlemise kohta.

III. Kokkuvõte ja refleksioon (10 min)
Mida on vaja vahetu sunni kasutamiseks veel õppida? Mis on juba selge?

3. Enesekaitsevahendid

Õpitulemused: õpilane

1) toob näiteid politseiteenistuses kasutatavate enesekaitsevahendite kohta;
2) põhjendab, miks on vaja kasutada enesekaitsevahendeid erinevate elukutsete puhul ja politseitöös.

Korrakaitseseaduse §-s 78[3] on sätestatud, et enesekaitsevahendid on vahetu sunni kohaldamisel politseiametniku, muu korrakaitseorgani ametniku või teenistuslooma füüsilise ohutuse tagamiseks kasutatavad esemed. Politseiametniku enesekaitsevahendite loetelu ja enesekaitsevahenditele esitatavad nõuded on reguleeritud siseministri määrusega, mille kohaselt politseiametniku enesekaitsevahendid on:

1) **kaitsekiiver** – löögikindel või ballistiline kiiver, mis kaitseb pead löökide, torgete ja kuulide eest ning millel võib olla eemaldatav näokaitseks kasutatav visiir;
2) **kaitsevest** – soomus- või muu löögikindel või ballistiline vest, mis kaitseb keha löökide, torgete ja kuulide eest;
3) **kaitsekilp** – soomus- ning muu kuuli- ja löögikindel kilp;
4) **kehakaitsmed** – ülakeha-, kaela-, õla-, küünarvarre-, kubeme-, reie-, põlve- ja säärekaitsmed või nendest koosnev komplekt, mis kaitseb keha või selle osi löögi ja põrutuse eest;
5) **kaitsesaapad** – jalga löögi, põrutuse ja põletuse eest kaitsvad jalanõud;
6) **eririietus** – raskesti süttivast materjalist riietus, mis kaitseb keha põletuste ja sööbivate ainete eest, samuti märgamiskindel riietusese keha kaitseks;
7) **kaitsekindad** – mehaanilise vigastuse, sealhulgas löögi, marrastuse ja lõikeohu eest kaitsvad raskesti süttivast materjalist kindad või bioloogiliste ohutegurite eest kaitsvad ühe- või mitmekordselt kasutatavad kindad;
8) **kaitsev näokate** – sööbiva aine ja kuumuse eest kaitsev raskesti süttivast materjalist kiivrisukk või muu näokate;
9) **varjav näokate** – mis tahes materjalist näokate, mis peab katma näost vähemalt 2/3;
10) **kaitseprillid** – ballistilised, löögi- ja valgusfiltriga prillid silmade kaitseks;
11) **gaasimask** või muu **hingamiskaitse** – mürgise, joovastava või ärritava gaasi eest hingamisteede ja sissehingamise kaitseks, näiteks näokaitse, gaasimask.

Politseiametniku enesekaitsevahend võib olla ka eespool nimetamata ese, mida kasutatakse samal eesmärgil ning mis võib olla politseiametniku enda või muu isiku valduses.

POLICE
POLICE

POLIZEI

Õpitulemused: õpilane selgitab enesekaitsevahendite kasutamise vajalikkust politseitöös.

Vajalikud vahendid: politsei enesekaitsevahendid: kollane helkurvest, ballistiline kaitsevest, kehakaitsmed (RTÜ); löögikaitse ja ballistilise kaitse kiiver, prillid, visiir, taktikalised kindad, kummikindad, löögikindel ja ballistiline kilp

Kasutatavad allikad

1. Korrakaitseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095
2. Politseiametniku enesekaitsevahendite loetelu ja enesekaitsevahenditele esitatavad nõuded: https://www.riigiteataja.ee/akt/110062014003

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Arutelu küsimuste üle:

1) mis enesekaitse- ja töökaitsevahendeid kasutatakse igapäevaelus, koduses majapidamises, erinevas töövaldkonnas, nt ehitus, haigla, autoparandus vms?
2) miks on vaja ennast kaitsta? Kuidas me seda iga päev teeme?

II. Õppimine (60 min)
Õpilased loevad iseseisvalt läbi KorSi § 78^3 ning enesekaitsevahendite loetelu sätestava määruse. Seejärel arutatakse, mis on politsei töös vahetu sunniga seotud kaitsevahendid ja vahetu sunniga mitteseotud kaitsevahendid.

Ülesanne. Kaitsevahendid

Moodustatakse rühmad ja jagatakse teemad. Iga rühm saab tutvumiseks kogumi enesekaitsevahendeid (võimaluse korral ka reaalselt vahendid näidistena) ja neid tutvustava info (enne koostatud kirjalik kokkuvõte kasutusvaldkonnast ja iseloomustav sisu).

I rühm: kollane helkurvest, ballistiline kaitsevest, kehakaitsmed
II rühm: löögikaitse ja ballistilise kaitse kiiver, prillid, visiir
III rühm: taktikalised kindad, kummikindad, löögikindel ja ballistiline kilp

Rühmas koostatakse infolehed kaitsevahendite põhilistest omadustest. Tulemust tutvustatakse kaasõpilastele.

III. Kokkuvõte (10 min)

1. Mille eest on vaja ja saab end politseitöös kaitsta?
2. Kui suur osakaal on politseiniku kaitses kaitsevarustusel? Mis on politsei turvalisuse suurendamiseks veel kasutusel?

3.2. Politseiteenistuses kasutatavad sidepidamisvahendid

Politsei raadioside eetrisuhtlus

Raadioterminali kasutades jälgige järgmisi põhimõtteid:

1) jälgige sidet ja olge kursis toimuvaga. Kuulake alati vastaspoole jutt lõpuni;
2) korrake alati võimaluse korral saadud korraldust ja edastatavat olulist teavet;
3) enne PTT nupule vajutamist mõelge, mida kavatsete öelda;
4) kõnet alustades hoidke raadioterminal suust veidi eemal, vajutage PTT nupp alla, hingake sisse ja hakake rääkima. Rääkige võimalikult lühidalt ja täpselt, see koormab vähem võrku ja tagab paremad võimalused teistele eetris rääkimiseks;
5) rääkige korrektselt, hääldage sõnu selgelt. Rääkige sellise kiirusega, et oleks võimalik infot vigadeta ja parandusteta vastu võtta (pigem veidi aeglasemalt kui n-ö tavakõnes);
6) rääkige normaalse hääletugevusega, ärge karjuge. Karjudes ei pruugi info vastuvõtja teie jutust aru saada. Kiire abi saamise asemel tuleb kõik uuesti üle korrata ja sellega kaotate aega ning hoiate eetrit kinni;
7) edastage arvud numbrite kaupa, pikemate arvude korral numbrirühmade kaupa, nt 24 – kaks-neli; 136 – üks-kolm-kuus; koordinaadid: 23° 32’ 28,1” E – kaks-kolm-kraadi, kolm-kaks-minutit, kaks-kaheksa-koma-üks-sekundit, idapikkust;
8) veenduge, et vastuvõtja sai kogu info vigadeta kätte;
9) ärge edastage kõrvalisi kommentaare ega isiklikku laadi teateid.

Väljakutse teenindamisel lähtuge eetrisuhtluses patrullimise korrast. Väljakutse näide:
OTTE: Kolm-kaheksa-kaks, risti.
Patrull: Kolm-kaheksa-kaks, Pärnu maanteel, vaba.
OTTE: Braavo kutse, Oru tänav viis, … .
Patrull: Oru tänav viis, sain.
OTTE: Aadress õige.
Patrull sündmuskohale jõudes: Risti, kolm-kaheksa-kaks, Oru tänav viis, kohal.

Markerite kasutamine

Markerite ehk rõhusõnade kasutamine parandab eetrikultuuri ja edastatava info arusaadavust.

- KUULDEL – kasutatakse väljakutsele vastamisel.
  Näide. Vastus väljakutsele: „Kolm-kaheksa-kaks, kuuldel.“
- HÄÄLDAN – kasutatakse enne kuuldekoodi ütlemist.
  Näide. „Ivan, hääldan, India-Viktor-Alfa-November.“
- ÕIGE – kasutatakse kinnituseks.
  Näide. JRCC: „Koordinaadid on viis-kolm kraadi, …“
  Kaater: „Viis-kolm kraadi, …“, JRCC: „Õige.“
- ANDKE KINNITUS – kui tahate veenduda, et teist on õigesti aru saadud, või kui mingi asi tekitab vastu-rääkivusi ja sõnumi osade õigsuses puudub kindlus.
  Näide. OTTE: „Andke kinnitus, et sündmuskohal on kaks hukkunut!“
  Patrull: „Jah, sündmuskohal on kaks hukkunut.“
- KORRALDUS – kasutatakse siis, kui on vaja kiiresti kedagi kuhugi saata, lõpetada vaidlus.
  Näide. OTTE: „Kuus-kaheksa-kolm, Charlie kutse Õismäe tee 4, …“
  Patrull: „Mul on siin vormistamine pooleli, kas sa kedagi teist ei leia, …“
  OTTE: „Kuus-kaheksa-kolm, korraldus, Charlie kutse, Õismäe tee 4, …“

- PARANDAN – kui mingi sõna või sõnarühm läheb valesti, siis selle markeri toel öeldakse sõna uuesti.
  Näide. „… aadress Oru tänav viis, parandan, Oru tänav neli.“
- VIGA – kasutatakse siis, kui üks pool märkab, et teine on eksinud.
  Näide. Patrull: „… aadress on Oru tänav viis.“ OTTE: „Viga, aadress on Lille tänav neli.“
- EDASTA AEGLASEMALT – kasutatakse edastamise kiiruse aeglustamiseks.
- EDASTA KIIREMINI – kasutatakse edastamise kiiruse suurendamiseks, näiteks inimene räägib aeglaselt ja on kiire.
- KATKESTAN – mõjuval põhjusel eetrivestlus katkestatakse, et anda edasi tähtsat infot.
  Näiteks katkestab OTTE patrullide vestluse, et Charlie väljakutse eetrisse anda.
- OODAKE – hõivatuse korral, kui pole võimalik eetris infovahetust alustada või jätkata; ka juhul, kui ei ole nõutud küsimusele kohe võimalik vastust anda.
- JÄTKAN – kasutatakse „oodake“ katkestuse lõpetamiseks.
- KÜSIMUS – kasutatakse vajaliku info saamiseks. Kui vastaja ei suuda kohe küsimusele vastust anda, siis kasutakse markerit „oodake“.
  Näide. Patrull: „Küsimus, kas seal korteris on relvi?“ OTTE: „Oodake!“, mõne aja möödudes
  OTTE: „Jätkan, relvi ei ole!“
- SOOVITUS – kasutatakse soovituste andmiseks.
  Näide. OTTE: „Soovitus, sõitke mööda Kaarli tänavat!“

Kuuldekoodid

A – Alfa (´al`fa)
B – Bravo (´bra:vou)
C – Charlie (´tša:li)
D – Delta (´delta)
E – Echo (ekou)
F – Foxtrot (´fokstrott)
G – Golf (´go(l)f)
H – Hotel (hou´tel)
I – India (´india)
J – Juliett (Džu´:ljet)
(ju:nifo:m)
K – Kilo (kilou)
L – Lima (´Li:ma)
M – Mike (maik)
N – November (‘no´vembe)

Ä – Ärni
Õ – Õnne

O – Oskar (‘oska)
P – Papa (pa´pa:)
Q – Quebek (kwi´bek)
R – Romeo (´roumiou)
S – Sierra (siera)
Š – Šahh (šahh)
Z – Zulu (‘zu:lu)
Ž – Žurnaal (ž´urnaal)
T – Tango (´tangou)
U – Uniform

V – Viktor (vikta)
W – Whiskey (´wiski)
X – Xray (‘eks´rei)
Y – Yankee (´janki)

Ö – Ööbik
Ü – Ülle

Õpitulemused: õpilane

1) leiab asjakohast infot, koostab ja esitab ettekande;
2) toob näiteid politseiteenistuses kasutatavate sidevahendite kohta;
3) mõistab selge sõnumi edastamise olulisust politseitöös.

Mõisted:

1) **terminal** – raadiojaam;
2) **PTT nupp** – raadiojaama nupp eetrisse minekuks;
3) **siderühm** – rühm, kellega sides ollakse.

Vajalikud vahendid: raadioterminalid (minimaalselt 2) või muu telefoni- või raadioside vahend, töölehed

Kasutatav allikas

Politsei käsiraamat (2018). Tallinn: Sisekaitseakadeemia, lk 188–200

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Arutelu klassis, kuidas ja miks me omavahel sidet peame ning mis probleeme esineb. Õpilaste öeldud märksõnad kirjutatakse tahvlile. Õpetaja täiendab vajaduse korral.

II. Õppimine (60 min)

Ülesanne 1. Raadiojaama kasutamine

Tutvustatakse raadiojaama kasutamist. Individuaalsed harjutused: raadiojaama sisselülitamine, PTT nupu kasutamine, siderühma valimine, raadiojaama lukustamine, avamine, helitugevuse reguleerimine, raadiojaama väljalülitamine

Ülesanne 2. Oma nime edastamine raadioside kaudu

Edastatakse oma nimi teisele osalisele raadioside markereid ja kuuldekoode kasutades.

Ülesanne 3. Rühmatöö

Rühmad moodustatakse raadiojaamade arvu järgi. Üks rühm on info andja ning teine info vastuvõtja. Rühmad on teineteise kuulde- ja vaateväljast isoleeritud ning ühendust peetakse raadio kaudu reaalselt. Info andjale on õpetaja ette andnud kujundite kombinatsiooni paberil, mis tuleb kirjeldades edastada infot vastuvõtvale rühmale. Peale etteantud aja lõppu tehakse kokkuvõte ja räägitakse info liikumise takistustest ning sidepidamise korrast, selle kompenseerimise vajadustest ja võimalustest.

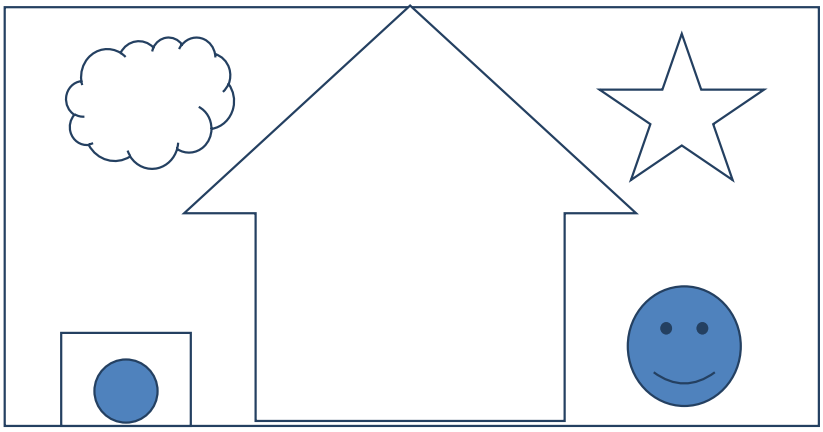

Joonis 7. Side teel kirjeldatava pildi näide

III. Kokkuvõte (10 min)
Arutelu. Mis on politsei raadioside eelised ja puudused võrreldes teiste sidepidamisviisidega?

3.3. Politseiteenistuses kasutatavad erivahendid

Korrakaitseseadus (KorS) § 78[1]. Erivahendid

Politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgani ametiisiku erivahendid on:

1) käerauad;
2) jalarauad;
3) sidumisvahend;
4) rahustussärk, -tool või -voodi;
5) teenistusloom;
6) tehniline tõke;
7) sõiduki sundpeatamise vahend;
8) veekahur;
9) pisaravoolust, suitsu-, heli-, valgus- või muud efekti või valuaistingut esilekutsuvad granaadid;
10) eriotstarbeline lõhkamisseadeldis, mida ei kasutata inimese vastu;
11) eriotstarbeline valgus- ja heliseadeldis;
12) eriotstarbeline värvimis- ja märgistusvahend.

KorS § 79. Käeraudade, jalaraudade, sidumisvahendi, rahustussärgi, -tooli ja -voodi kasutamine

(1) Politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgan võib isiku suhtes kasutada käeraudu, kui on alust arvata, et isik võib:

1) rünnata teist isikut, osutada korrakaitseorgani ametiisikule füüsilist vastupanu või kahjustada suure väärtusega varalist hüvet;
2) põgeneda või teda võidakse ebaseaduslikult vabastada, kui temalt on seaduse alusel võetud vabadus, või
3) ennast vigastada või enese tappa.

(2) Jalaraudu võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud alustel kasutada kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetu suhtes, kellelt võib seaduse alusel võtta vabaduse või kellelt see on võetud seoses:

1) esimese astme vägivaldse kuriteo toimepanemisega;
2) kuriteo toimepanemisega, mille eest võib talle karistusena mõista eluaegse vangistuse, või
3) muu kuriteo toimepanemisega, kui käeraudade kasutamine ei ole eesmärgi saavutamiseks piisav.

(3) Kui käe- või jalaraudade kasutamine ei ole võimalik, võib politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgan käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud alustel kasutada sidumisvahendit, rahustussärki, -tooli või -voodit, kui see ei sea ohtu isiku elu, ei tekita talle kehavigastust ega põhjusta suurt füüsilist valu. Sidumisvahendi, rahustussärgi, -tooli või -voodi kasutamine ei tohi kesta üle ühe tunni järjest. (Väljavõtted korrakaitseseadusest)

Käeraudade kasutamine

Politseiametnik peab oskama käeraudu kasutada nii vasaku kui ka parema käega. Üldjuhul peaks kandma käeraudu vasakul pool vööl. Sellest tulenevalt on mugavam neid kasutada vasaku käega, kuna kinnipeetavat haardes hoides on parema käe haare tugevam. Põhihoie on käeraudade keskelt ketist (liigendraudade puhul liigendist) nii, et käerauad on surutud rusikasse. Käeraudade liikuvad osad on endast eemal. Sellise hoidega on võimalik vajaduse korral enesekaitseks sooritada vastase suunas lööke ründe lõpetamiseks. Kui kinnipeetava üks käsi on käerauaga kinni, võimaldab säärane tugev hoie käeraudadega valuvõtet tehes vastase maha viia. Käeraudade pealepanekul ei vahetata haaret ühest käest teise ega muudeta põhihoiet. Käeraudade pealepanekul suletakse kõigepealt

endapoolne käeraud ümber kinnipeetava käe, seejärel endast kaugem käeraud. Käeseljad peavad jääma kokku. Sellist käeraudade pealepanekut kasutatakse nii kinnipeetava püsti-, põlvili- kui ka kõhuli asendis.

Käeraudade paigaldamine

1. Valmistage käerauad enne teenistusse asumist ette nii, et neid saaks vajaduse korral kiiresti kasutada (soovitatav, et käeraudade liikuvad osad oleks eelviimases hambumises). Tagage enne käeraudade pealepanekut enda ohutus.
2. Säilitage käeraudu peale pannes niisugune positsioon, mis ei võimaldaks kinnipeetaval politseinikku kohe rünnata, ning selline asend, mis võimaldaks vastuhaku puhul sooritada valuvõtte käeraudadega.
3. Kinnipeetava tugeva vastupanu korral ning kui valuvõttega mahaviimine ei õnnestunud, eemalduge ja kasutage vastupanu lõpetamiseks kumminuia või pipragaasi. (Politsei käsiraamat)

Õpitulemused: õpilane

1) nimetab politsei erivahendeid;
2) nimetab käeraudade kasutamise õigusliku aluse;
3) toob näiteid erivahendite korrakaitseseadusele vastava kasutamise kohta;
4) mõistab erivahendite kasutamise vajalikkust korra tagamisel.

Mõisted:

1) **vahetu sund** – füüsilise isiku (edaspidi *isik*), looma või asja mõjutamine füüsilise jõuga, erivahendiga või relvaga;
2) **erivahend** – loom või asi, mis on ette nähtud isiku, looma või asja füüsiliseks mõjutamiseks ja mis ei ole relv.

Vajalikud vahendid: käerauad võtmetega, esitlusvahendid

Kasutatavad allikad

1. Korrakaitseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095
2. Politsei käsiraamat (2018). Tallinn: Sisekaitseakadeemia
3. Video käeraudade kasutamisest politseitöös: https://www.youtube.com/watch?v=lq4Zncb11wo

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Millal on lubatud ja vaja politseil käeraudu kasutada? Video käeraudade kasutamisest politseitöös (https://www.youtube.com/watch?v=lq4Zncb11wo)

II. Õppimine (60 min)

1. Õpilased loevad iseseisvalt käeraudade kasutamise regulatsiooni ja nimetavad, mis sätte alusel võis eelneval videol käeraudu kasutada.
2. Õpilased tutvuvad käeraudadega. Õpetaja näitab ette ning õpilased sooritavad harjutuse: haare raudadest, lukustuse avamine ja sulgemine.
3. Õpilased püüavad kaasõpilasele käeraudu paigaldada ning need ära võtta. Tegevus toimub püstiasendis. Rauastada saab käed ette või seljale.

III. Kokkuvõte (10 min)
Mida uut saite teada käeraudade kasutamisest? Mis küsimused erivahendite kohta jäid veel vastuseta?

3.4. Politsei teenistusrelvad

Vahetu sunni vahendina on KorSi § 78[2] järgi lubatud politseil kasutada **teenistusrelva**. Relvaseaduse (RelvS) § 3 lg 1 p 2 kohaselt on **teenistusrelvaks** relv, mis on seadusega ette nähtud avalikku võimu teostavatele valitsusasutustele, kohaliku omavalitsuse organitele ja asutustele ning kohtutele teenistusülesannete täitmise tagamiseks ning sisekaitselisele rakenduskõrgkoolile õppetööks ja vastava teenistusülesande täitmiseks. Seega välistab nimetatud säte vahetu sunni vahendina näiteks isikliku relva või muu relva kasutamise, mis ei ole asutuse teenistusrelv.

KorSi § 782 järgi on teenistusrelvadena lubatud **kasutada tuli-, gaasi-, pneumo-, külm- ja elektrišokirelvi,** seega kui välja arvata heitrelvad, siis kõiki relvaseaduses nimetatud relvi. Vahetu sunni vahendina lubatud teenistusrelvade täpsemad tingimused on reguleeritud KorSi §-s 782. Vahetu sunni vahendina mittelubatud relva kasutamine võib olla võimalik muu seaduse järgi, näiteks igaühe õiguse alusel hädakaitseks, kuid sellisel juhul ei saa olla tegemist vahetu sunni kasutamisega ehk riigi ja isiku vahelise suhtega. Hädakaitse reguleerib isikute omavahelisi suhteid (Neuwirth 2006: 24). Haldusõiguses levinud arvamuse kohaselt on hädakaitseõigus ametnikul; karistusõiguses laiendatakse teatud juhtudel hädakaitseõigust ka riigile.

KorS § 782. Teenistusrelvad

Politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgani ametniku teenistusrelvad on:

1) tulirelv;
2) gaasirelv;
3) pneumorelv;
4) külmrelv;
5) elektrišokirelv.

KKO võib oma ülesandeid täites kasutada seadusega lubatud teenistusrelvi. Seega jäävad loetelust välja näiteks ründe- ja kaitsegranaadid, kahurid, raketiseadmed jne. Lubatud on ainult pisaravoolust, suitsu-, heli-, valgus- või muud efekti või valuaistingut esile kutsuvad granaadid, mis pole käsitletavad relvade, vaid erivahenditena. Samuti ei ole teenistusrelvana kasutatav isiklik relv.

Siseministri määruses „Teenistusrelvade ja nende laskemoona ning lahingumoona liigid ja teenistusrelvade, nende laskemoona ja lahingumoona, tulirelva osade käitlemise ning üleandmise kord“ on loetletud küll teenistusrelvade käitlemise kord, kuid mitte teenistusrelvade alaliigid ning omadused.

Praegu kehtiva regulatsiooni järgi on selgelt keelatud kasutada heitrelvi, nagu vibu, kada, amb, ning inimeste vastu kasutatavaid eluohtlikke granaate, nagu ründe- ja kaitsegranaadid, ning raskerelvi, nagu haubitsad ja raketid. Teiste relvade täpsemad liigid on määratlemata.

Relvaseadus eristab eriohtlikkusega tulirelvi ja laskemoona, kuid mitte vähem ohtlikku tulirelva ja laskemoona. Seega on näiteks kummikuuli kasutamine kehtiva seaduse alusel samaväärne tapva laskemoona kasutamisega ning on n-ö tulirelva kasutamise kõige madalam aste.

Täpsem regulatsioon pneumo-, gaasi- ja külmrelva kasutamise kohta KorSis puudub. KorSi eelnõu seletuskirja kohaselt tuleneb see vajadusest konkreetsete aluste sätestamiseks põhjalikumalt analüüsida erivahendite rakendus praktikat ja vajadusi. Kuni sääraseid reegleid ei ole, tuleb muude relvade ja erivahendite kasutamisel järgida kõnealuses jaos sätestatud üldreegleid ning korrakaitseõiguse põhimõtteid, eelkõige proportsionaalsuse põhimõtet.

KorS § 81. Tulirelva kasutamine

(1) Politsei või seaduses sätestatud juhul võib muu korrakaitseorgan kasutada kõrgendatud ohu tõrjumiseks tulirelva, kui ohu tõrjumine muu vahetu sunni vahendiga ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik, ning arvestusega, et tulirelva kasutamisel tehakse kõik võimalik, et sellega ei seataks ohtu muud kaalukat hüvet.
(2) Politsei või muu pädev korrakaitseorgan võib kasutada isiku suhtes tulirelva ainult tema ründamis-, vastupanu- või põgenemisvõimetuks muutmiseks äärmise abinõuna juhul, kui seda eesmärki ei ole võimalik saavutada looma ega asja vastu tulirelva kasutamisega ega muu vahetu sunni vahendiga, ning kui see on ühtlasi vajalik, et:

1) tõrjuda vahetu oht elule või kehalisele puutumatusele;
2) tõkestada vahetult eesseisva või juba asetleidva vägivaldse esimese astme kuriteo toimepanemist või sellise kuriteo toimepanemist, mille eest võib karistusena mõista eluaegse vangistuse;
3) pidada kinni kahtlustatav, süüdistatav või süüdimõistetu või takistada tema põgenemist, kui temalt võib seaduse alusel võtta vabaduse või on see temalt seaduse alusel võetud seoses esimese astme vägivaldse kuriteo toimepanemisega või kuriteo toimepanemisega, mille eest võib talle karistusena mõista eluaegse vangistuse. (Väljavõte korrakaitseseadusest)

Tulirelva kasutamine isiku suhtes. Kaasuse lahendamise skeem

1. **Kehtiv haldusakt, mille jõustamiseks on:**
   1) KorSi § 81 lg 2 p 1 alusel vaja tõrjuda vahetu oht elule või kehalisele puutumatusele;
   2) KorSi § 81 lg 2 p 2 järgi vaja tõkestada vahetult eesseisva või juba asetleidva vägivaldse esimese astme kuriteo toimepanemist või sellise kuriteo toimepanemist, mille eest võib karistusena mõista eluaegse vangistuse;
   3) KorSi § 81 lg 2 p 3 põhjal vaja pidada kinni kahtlustatav, süüdistatav või süüdimõistetu või takistada tema põgenemist, kui temalt võib seaduse alusel võtta vabaduse või temalt on seaduse alusel võetud vabadus seoses esimese astme vägivaldse kuriteo toimepanemisega või kuriteo toimepanemisega, mille eest võib talle karistusena mõista eluaegse vangistuse.
2. Äärmine abinõu**:**
   1) KorSi § 81 lg-s 2 on seatud kohustus hinnata, kas ohtu elule on võimalik tõrjuda muu vahetu sunni vahendiga, nagu füüsiline jõud, erivahend, külm-, elektrišoki- või gaasirelv;
   2) KorSi § 81 lg 2 järgi tuleb hinnata, kas eesmärki ei ole võimalik saavutada looma ega asja vastu tulirelva kasutamisega.
3. **Lisaohu tekitamise keeld:** KorSi § 81 lg-s 1 on sätestatud kohustus teha kõik võimalik, et tulirelva kasutamisega ei seataks ohtu muud kaalukat hüve, st ennekõike ei saaks vigastada kõrvalised isikud.
4. **Eelneva haldusakti ja hoiatuse nõue:**
   1) KorSi §-des 76 ja 78 on seatud kohustus enne tulirelva kasutamist anda korraldus rikkumine lõpetada (kohustuslik haldusakt) ja hoiatada tulirelva kasutamise eest;
   2) KorSi § 76 lg 2 ja § 78 lg 4 järgi võib eelneva korralduse ja hoiatuseta tulirelva kasutada ainult juhul, kui seda on vaja vahetu suure ohu tõrjumise või korrarikkumise kõrvaldamise kiire vajaduse tõttu;
   3) KorSi § 78 lg 4 kohaselt tulirelva kasutamisest hoiatamise eest rahvahulga vastu ei või loobuda.
5. **Vähima kahju tekitamise kohustus:** KorSi § 81 lg 2 järgi võib tulirelva kasutada ainult isiku ründamis-, vastupanu- või põgenemisvõimetuks muutmiseks. Liigse kahju tekitamise keeld tähendab, et tuleb saavutada ohutult ja tõhus tulemus minimaalset kahju põhjustades (KorS § 7).
6. **Abistamiskohustus:** KorSi §-s 77 on sätestatud kohustus vahetu sunniga isikule tekitatud kehavigastuste korral tagada esimesel võimalusel esmaabi ja vajaduse korral kutsuda kiirabi.
7. **Protokollimise kohustus:** KorSi § 12 lg 4 kohaselt on meetme protokollimine kohustuslik, kui riikliku järelevalve meetme kohaldamisel kasutatakse relva või erivahendit.

Tulirelva kasutamine asja või **looma suhtes. Kaasuse lahendamise skeem**

1. **Kehtiv haldusakt, mille jõustamiseks on** KorSi § 81 lg 1 alusel suure ohu (oht isiku elule, kehalisele puutumatusele, füüsilisele vabadusele, suure väärtusega varalisele hüvele, suure keskkonnakahju tekkimise oht või karistusseadustiku 15. peatükis sätestatud I astme kuriteo või 22. peatükis sätestatud kuriteo toimepanemise oht. Kehalise puutumatuse riive käesoleva seaduse tähenduses on seksuaalse enesemääramise õiguse raske rikkumine või raske tervisekahjustuse tekitamine) tõrjumiseks lubatud:
   1) sõiduk sundpeatada:
      a) kui juht ei täida sõiduki peatumise märguannet;
      b) ilma eelneva peatamise märguandeta võib sõiduki sundpeatada, kui seda on vältimatult vaja sõiduki sundpeatamiseks vahetult pärast kuriteo toimepanemist põgeneva kahtlustatava või põgeneva tagaotsitava isiku kinnipidamiseks;
      c) ilma eelneva peatamise märguandeta võib sõiduki sundpeatada, kui seda on vältimatult vaja sõiduki sundpeatamiseks vahetu suure ohu tõrjumiseks (KorSi § 5 lg 5 järgi korrarikkumine leiab juba aset või on suur tõenäosus, et see kohe algab; ning KorSi § 5 lg 4 järgi eksisteerib oht elule ja kehalisele puutumatusele. Kehalise puutumatuse riive käesoleva seaduse tähenduses on seksuaalse enesemääramise õiguse raske rikkumine või raske tervisekahjustuse tekitamine);
   2) hukata ründav loom:
      a) loomakaitseseadus;
      b) loomakaitseseadus vigastatud looma hukkamiseks.
2. Äärmine abinõu: KorSi § 81 lg-s 2 on seatud kohustus hinnata, kas ohtu elule on võimalik tõrjuda muu vahetu sunni vahendiga, nagu füüsiline jõud, erivahend, külm-, elektrišoki- või gaasirelv, nt füüsiline jõud, erivahend, külmrelv, gaasirelv, korraldades teesulu, kasutades sundpeatamise vahendit (KorS § 45 lg 5).
3. **Lisaohu tekitamise keeld:** KorSi § 81 lg-s 1 on sätestatud kohustus teha kõik võimalik, et tulirelva kasutamisega ei seataks ohtu muud kaalukat hüve ehk ennekõike ei saaks vigastada kõrvalised isikud, sõiduki peatamisel ei põhjustaks loodusõnnetust näiteks kütuse või mürgise kemikaali eraldumine veokilt.
4. **Eelneva korralduse ja hoiatuse nõue:**
   1) KorSi §-des 76 ja 78 on seatud kohustus enne tulirelva kasutamist anda korraldus rikkumine lõpetada ja hoiatada tulirelva kasutamise eest looma või asja valdajat (asjaõigusseaduse § 33 kohaselt on valdaja isik, kelle tegeliku võimu all asi on);
   2) KorSi § 76 lg 2 ja § 78 lg 4 järgi võib tulirelva eelneva korralduse ja hoiatuseta kasutada üksnes juhul, kui seda on vaja vahetu suure ohu tõrjumise või korrarikkumise kõrvaldamise kiire vajaduse tõttu;
   3) KorSi § 76 lg 2, § 78 lg 4 ja § 45 lg 5 kohaselt võib tulirelva eelneva peatumismärguandeta ja hoiatuseta kasutada ainult juhul, kui seda on vältimatult vaja vahetu suure ohu tõrjumiseks või vahetult pärast kuriteo toimepanemist põgeneva kahtlustatava või põgeneva tagaotsitava isiku kinnipidamiseks. Korrarikkumise kõrvaldamise kiire vajaduse korral jääb kohustus anda peatumismärguanne, kuid võib loobuda hoiatamisest tulirelva kasutamise eest.
5. **Vähima kahju tekitamine:** tulirelva võib kasutada ainult eesmärgi saavutamiseni. Mõõdupärasuse nõudest tulenevalt tuleb saavutada eesmärk ohutult ja minimaalse kahju põhjustamisega (KorS § 7).
6. **Abistamiskohustus:** kui vahetu sunni kohaldamisega tekitatakse isikule kehavigastus, tuleb KorSi § 77 järgi tagada esimesel võimalusel esmaabi ja vajaduse korral kutsuda kiirabi.
7. **Protokollimise kohustus:** KorSi § 12 lg 4 kohaselt on meetme protokollimine kohustuslik, kui riikliku järelevalve meetme kohaldamisel kasutatakse relva või erivahendit.

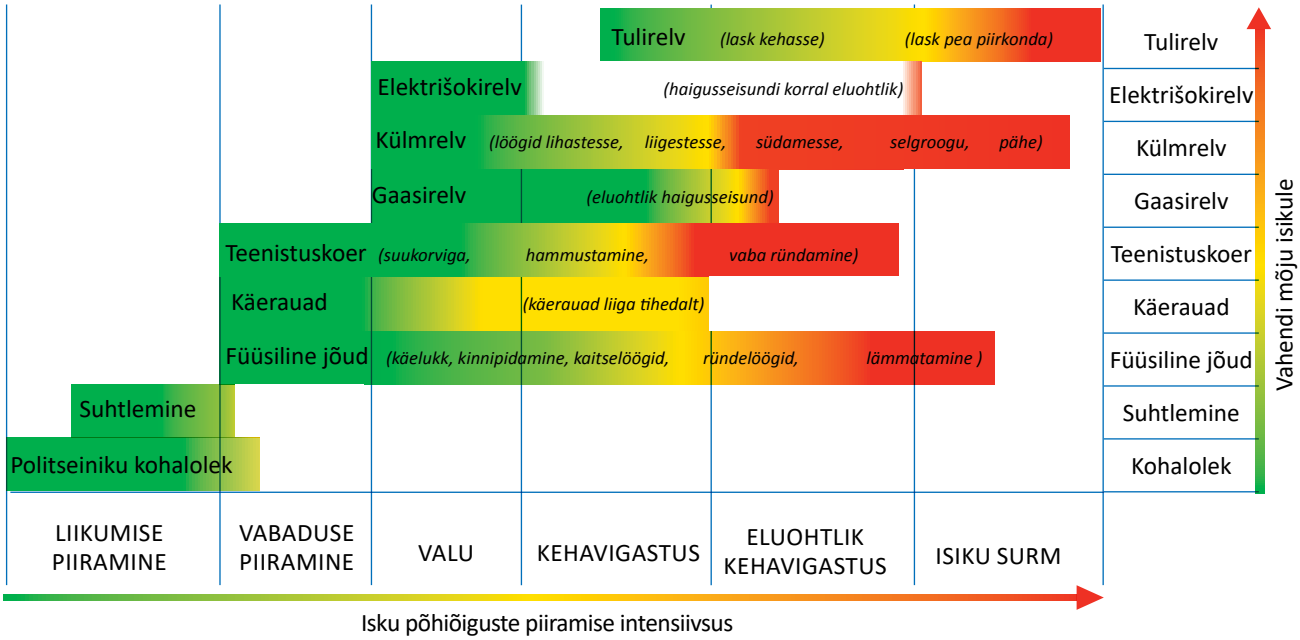

Joonis 8. Vahetu sunni vahendite ja kasutamise mõju proportsionaalsuse võrdluse maatriks

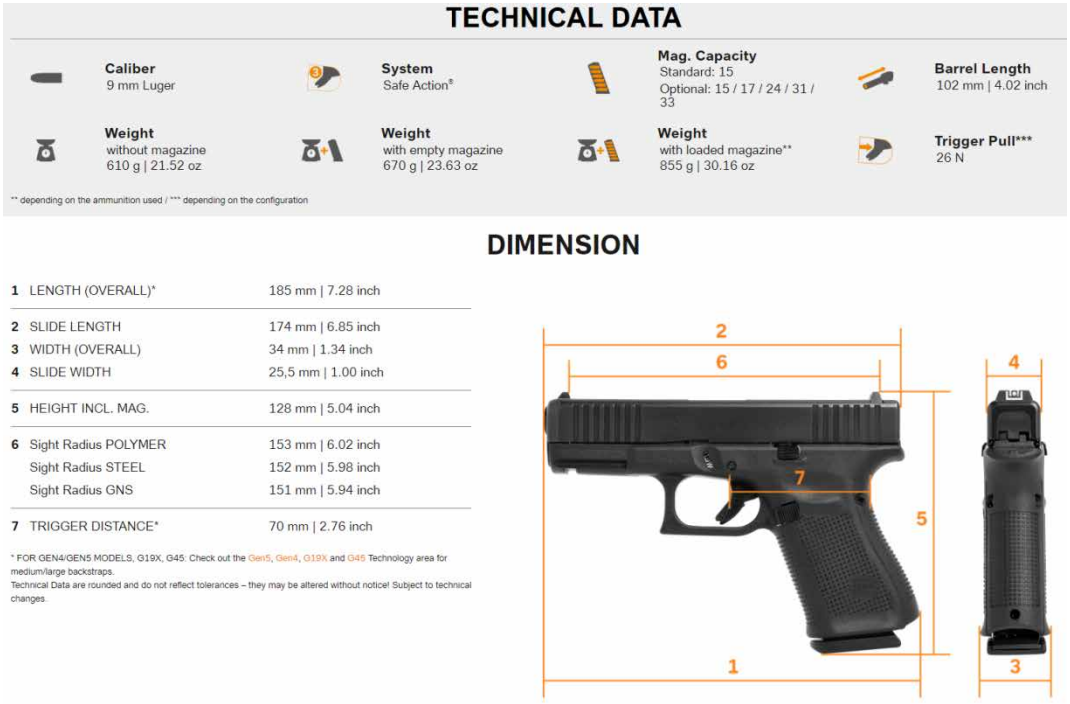

Näidis. Relva infotabel

Õpitulemused: õpilane

1) nimetab teenistusrelvad, mida politseis korrakaitseseaduse põhjal kasutatakse;
2) toob näiteid relva kasutamise õiguslike aluste kohta.

Mõisted:

1) **tulirelv** – relv või seade, mis on ette nähtud või mida on võimalik kohandada püssirohugaaside, põlemisgaaside või plahvatusgaaside tõttu tekkinud gaasisurve toimel suunatult välja laskma lendkeha;
2) **gaasirelv** – relv, mis on ette nähtud elava objekti lühiajaliseks kahjustamiseks ärritava toimega gaasiga;
3) **pneumorelv** – relv, milles lendkeha saab suunatud liikumise suruõhu või muu surugaasi energiast;
4) **külmrelv** – relv, mis on ette nähtud objekti kahjustamiseks lihasjõu abil vahetus kontaktis kahjustatava objektiga;
5) **heitrelv** – relv, milles lendkeha saab suunatud liikumise inimese kehalise jõu või mehaanilise seadise abil;
6) **elektrišokirelv** – relv, mille toime põhineb elektrienergia kasutamisel;
7) **hoiatus-** ja **signaalrelv** – seade, millel on padrunipesa ja mis on valmistatud üksnes paukpadrunite või pürotehnilise signaali andmiseks mõeldud laskemoonaga tulistamiseks ning mida ei ole võimalik kohandada püssirohu toimel haavli, kuuli või lendkeha väljalaskmiseks;
8) **akustiline relv** – spetsiaalselt üksnes paukpadrunite tulistamiseks ümberehitatud või kohandatud tulirelv, mida kasutatakse eelkõige teatrietendusel, fotosessioonil, filmi- või televisioonisalvestusel, ajalooliste sündmuste taasetendamisel, paraadil või spordisündmusel ning nendeks harjutamisel;
9) **püss** – tulirelv, mille üldpikkus on üle 600 mm ja relvaraua (relvaraudade) pikkus üle 300 mm;
10) **püstol** – tulirelv, mille üldpikkus on kuni 600 mm (kaasa arvatud) ja relvaraua pikkus kuni 300 mm (kaasa arvatud) ning mille padrunid võivad padrunisalves paikneda ühes või mitmes reas;
11) **revolver** – trumliga tulirelv, mille üldpikkus on kuni 600 mm (kaasa arvatud) ja relvaraua pikkus kuni 300 mm (kaasa arvatud) ning mille trummel on nii padrunisalveks kui ka padrunipesaks;
12) **ametirelv** – relv, mis on seadusega ette nähtud avalikku võimu teostavatele valitsusasutustele, kohaliku omavalitsuse organitele ja asutustele ning kohtutele teenistusülesannete täitmiseks, sisekaitselisele rakenduskõrgkoolile õppetööks ja teenistusülesande täitmiseks ning Kaitseliidule teenistuskohustuste täitmiseks;
13) **teenistusrelv** – relv, mis on ette nähtud avalikku võimu teostavatele valitsusasutustele, kohaliku omavalitsuse organitele ja asutustele ning kohtutele teenistusülesannete täitmiseks ning sisekaitselisele rakenduskõrgkoolile õppetööks ja teenistusülesande täitmiseks;
14) **sõjaväerelv** – relv, mis on ette nähtud Kaitseministeeriumi valitsemisala asutustele teenistusülesannete või teenistuskohustuste täitmiseks;
15) **tsiviilrelv** – relv, mis on põhiliselt ette nähtud jahipidamiseks, asjakohase spordialaga tegelemiseks või turvalisuse tagamiseks.

Vajalikud vahendid: infolehed politsei relvade kohta, võimaluse korral näidised

Kasutatavad allikad

1. Korrakaitseseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095
2. Korrakaitseseadus: kommenteeritud väljaanne. Sisekaitseakadeemia, c2017
3. Dietlind Neuwirth (2006). Polizeilicher Schusswaffengebrauch gegen Personen. (German) Perfect Paperback. Deutsche Polizeiliteratur

4. Relvaseadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019080
5. Teenistusrelvade ja nende laskemoona ning lahingumoona liigid ja teenistusrelvade, nende laskemoona ja lahingumoona, tulirelva osade käitlemise ning üleandmise kord: https://www.riigiteataja.ee/akt/112092018006

Teema käsitlemine (2 tundi)

I. Eelhäälestus (15–20 min)
Arutelu klassis. Kas isikliku, kaitseväe ja politsei relva kasutamise regulatsioon peaks olema sarnane või peaks selles olema erisusi? Selgitatakse, miks.

II. Õppimine (60 min)
Õpetaja annab ülevaate KorSi ja RelvSi järgi relva mõistest ning toob näiteid politseis kasutatavate relvade kohta, näitab pilte ja võimaluse korral demonstreerib vahendeid.

Ülesanne. Rühmatöö

Moodustatakse neli rühma. Iga rühm saab infomaterjali erineva relvaliigi kohta: tulirelvad, külmrelvad, elektrišokirelvad, gaasirelvad. Infomaterjali alusel koostatakse ühiselt kirjeldus sellest relvaliigist. Iga rühmaliige täidab tabeli. Kui kasutatakse näidistena politsei relvi, tuleb tagada ohutustehnika järgimine.

Relva nimetus	Relva liik	KorSi §, mis reguleerib relva kasutamist	Millal on kasutamine lubatud?	Proportsionaalsus (millist võimalikku kahju tekitab)

Tabeli valmimise järel moodustatakse uued rühmad, kus on igast rühmast vähemalt üks liige, kes tutvustab uutele rühmakaaslastele kodurühmas kirjeldatud relva kasutamist. Rühmatöö lõpuks on igal õpilasel ülevaade kogu relvastusest ja kasutamise õiguslikest alustest – terviklikult täidetud tabel. Klassiarutelus analüüsitakse ja võrreldakse tabelit ning õpetaja annab tagasisidet.

Õpetaja juhendamisel tutvutakse relvadega **praktiliselt. Iga relva juures on ohutusreeglid ja info kasutamise õigusliku aluse kohta.**

III. Kokkuvõte (10 min)
Mis relva kasutamine on politseitöös kõige keerulisem ja mis kõige lihtsam? Selgitage, miks te nii arvate.

4. VABATAHTLIKE KAASAMINE POLITSEITEENISTUSSE

Käsitletakse vabatahtlike politseitegevusse kaasamise ja rakendamise põhimõtteid. Selgitatakse abipolitseinike õigusi ja tegevusala ning lühidalt ka vabatahtliku merepäästega seonduvat.

Vabatahtliku tegevuse kohta on kasutusel erinevaid definitsioone. Euroopa Liidus käibiva definitsiooni järgi põhineb vabatahtlik tegevus inimese enda vabal tahtel ja tema motivatsioonil ning selle eest ei saada tasu. Rahvusvaheliselt mõeldakse vabatahtliku tegevuse all oma aja, energia või oskuste pakkumist vabast tahtest ning rahalist kasu saamata peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks, kuid ka teiste heaks tehtavaid tegevusi. Oma pereliikme abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi ei peeta vabatahtlikuks tegevuseks.

Vabatahtliku tegevuse võib jagada kaheks: omaalgatuslikuks ja organiseeritud vabatahtlikuks tegevuseks. Esimene tähendab vabatahtlikku tegutsemist omal algatusel ja iseseisvalt, teine – organiseeritud vabatahtlik tegevus – on vabatahtlikuna osalemine mõne organisatsiooni juures, organisatsiooni algatatud ja elluviidud tegevustes, mille alla kuulub ka abipolitseinike ja vabatahtlike merepäästjate tegevus.

Üks siseturvalisuse arengukava 2015–2020 peamisi põhimõtteid on, et turvalisus algab igaühe vastutusest. Samas on erinevatest uuringutest selgunud, et ligi 2/3 Eesti elanikest arvab, et nende turvalisuse eest hoolitsemine peaks jääma politsei ja kutseliste päästjate ülesandeks. Siin on kohane esitada küsimus: kas politsei üksinda suudab tagada ühiskonna turvalisuse?

Siseturvalisuse arengukava üldpõhimõte on, et turvalisuse loomisel ei ole võimalik suurendada üksnes siseturvalisuse teenuste tõhusust, vaid vaja on kogu ühiskonna pingutusi, et õnnetusi vältida ja nende tagajärgi vähendada. Eelöeldust tulenevalt on siseturvalisuse vabatahtliku tegevuse soodustamine tähtis eeldus mõjusaks ennetuseks ja paremaks reageerimiseks.

Foto PPA siseveebist

Nii toetubki siseturvalisuse valdkond kutseliste teenistujate kõrval ka vabatahtlikele, kes aitavad lahendada nii konkreetset sündmust kui ka hoiavad oma piirkonna turvalisust ja ennetavad ohte. Viimaseil aastail on selle eesmärgi täitmiseks suurendatud siseturvalisusse kaasatud vabatahtlike arvu, samuti on suurendatud vabatahtlikele mõeldud toetusi. Vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikkuse tagamiseks peab senisest enam vabatahtlike tegevust toetama nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil. Samuti on vaja jätkata vabatahtlike tegevuse rahastamist.

Üks probleem on, et inimeste informeeritus võimalustest osaleda vabatahtlikuna on pigem väike. Väga heaks või heaks pidas oma informeerituse taset naabrivalves osalemise kohta 33%, abipolitseinikuna osalemise kohta 16%, vabatahtliku päästjana osalemise kohta 15%, vabatahtliku merepäästjana osalemise kohta 10%.

Foto PPA siseveebist

Vabatahtlike potentsiaali ei kasutata praegu täielikult – nad panustavad pigem reageerimisse. Vabatahtlike tegevust saaks aga mitmekesistada, näiteks luua rohkem võimalusi osaleda ennetustegevustes jm. Samuti tagaksid vabatahtlikud päästjad ja abipolitseinikud parema valmisoleku siseturvalisuse ülesannete täitmiseks kriiside korral.

Politsei- ja Piirivalveameti strateegias aastani 2030 on märgitud, et päriselt turvaline Eesti saab sündida üksnes igaühe kaasabil. Nende probleemide tegelikud põhjused, mille tagajärgi politsei oma töös iga päev lahendab, on politseitööst enamasti üsna kaugel ning mõjusate lahendusteni saab jõuda ainult üheskoos partnerite ja kogukonnaga. Eestil on ühiselt turvalisuse loomise edulugu olemas – meie abipolitseinike süsteem on üsna unikaalne kogu maailmas ning järgmistel aastatel kaasame vabatahtlikke järjest enamatesse PPA töödesse.

Abipolitseinik on isik, kes osaleb vabatahtlikult oma vabast ajast politsei tegevuses abipolitseinike seaduse ning muude seaduste ja õigusaktidega kehtestatud juhtudel ja korras. Abipolitseinik ei kuulu politseiametnike koosseisu. Abipolitseiniku pädevuses on politsei abistamine avalikku korda ähvardava ohu ennetamisel, väljaselgitamisel ja tõrjumisel ning avaliku korra rikkumise kõrvaldamisel.

Abipolitseinike institutsioon alustas Eestis tegevust 20. aprillil 1994, kui Riigikogus võeti vastu abipolitseiniku seadus. Vahepealseil aastail on abipolitseiniku seadust korduvalt muudetud. Viimane versioon jõustus 01.08.2019, kui abipolitseinikele anti juurde pädevusi, nt sõidukite peatamise õigus.

Abipolitseinikuks võib saada iga Eesti Vabariigi kodanik, kes on vähemalt 18 aastat vana, oskab eesti keelt vähemalt B-2 tasemel, vastab abipolitseiniku kutsesobivuse nõuetele, on teovõimeline jne. Abipolitseinikuks astuda soovija esitab Politsei- ja Piirivalveametile kirjaliku taotluse, isikut tõendava dokumendi koopia ning muud ettenähtud dokumendid.

Abipolitseiniku kandidaat, kes on läbinud nõuetele vastavuse kontrolli, peab läbima esimese astme õppe, mis kestab vähemalt 40 tundi. Õppe läbi teinud ja arvestuse sooritanud abipolitseinik võib osaleda politsei tegevuses koos politseiametnikuga.

Kui abipolitseinik soovib omandada iseseisvalt tegutsemise pädevust, peab ta läbima teise astme õppe, mis kestab samuti 40 tundi ja lõpeb arvestusega. Teise astme õppe eeldus on esimese astme õppe edukas läbimine ning politsei tegevuses osalemine vähemalt 100 tundi.

Abipolitseinik peab kvalifikatsiooni tagamiseks läbima täiendusõppe ja sooritama arvestuse vähemalt üks kord kalendriaastas. Abipolitseinik, kellel on abipolitseiniku ülesannet täites vaja kanda tulirelva, peab lisaks esmaõppele läbima tulirelvaõppe. Tulirelvaõpe kestab vähemalt 40 tundi ning lõpeb arvestusega.

Viimaseil aastail on Eestis olnud keskmiselt 1020–1040 abipolitseinikku. Abipolitseinike jagunemist maakondade kaupa võib näha joonisel 9.

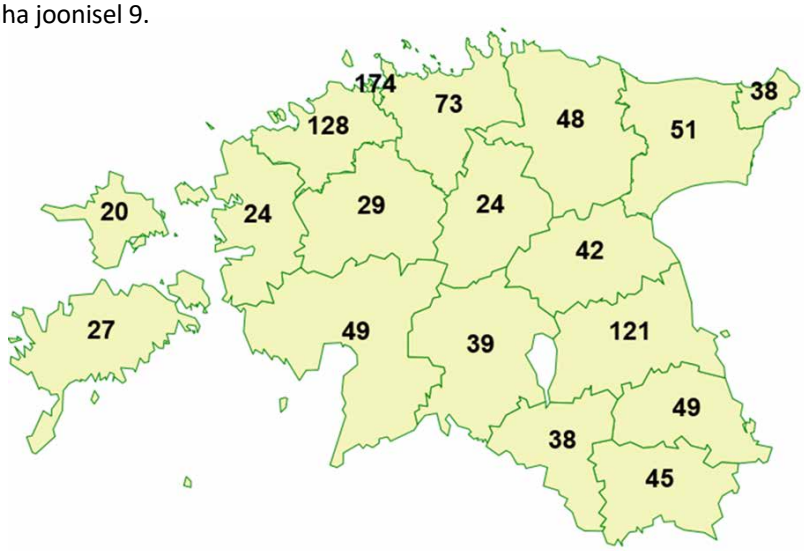

Joonis 9. Abipolitseinike jagunemine maakondade kaupa (PPA siseveeb)

Peamiselt rakendatakse abipolitseinikke patrullides, kuid viimaseil aastail on neid kaasatud üha rohkem teisteski tööliinides, nagu piirivalves, kriminaalpolitseis, ent ka piirkondlikus politseitöös ja ennetustegevuses. 2018. aasta lõpu seisuga oli PPAs 1038 abipolitseinikku, s.o 14 abipolitseinikku rohkem kui aasta varem.

Vabatahtliku tegevuse puhul on oluline tähelepanu juhtida ka sellele, et piirkondades, kus avalikud teenused on kadunud, tegutseb rohkem vabatahtlikke. Tavaliselt on maapiirkondades aktiivsed abipolitseinikud kaasatud teistessegi vabatahtlikesse tegevustesse, nagu Kaitseliit, vabatahtlikud päästjad jms.

Vabatahtlik merepäästja on MTÜ liige, kellega PPA on sõlminud tsiviilõigusliku lepingu ja keda tunnustab PPA. Vabatahtliku merepäästja tunnistuse on PPA väljastanud rohkem kui 540 isikule. PPA on sõlminud merepäästetööde tsiviilõiguslikud lepingud umbes 40 mittetulundusühinguga. Vabatahtlikud osalesid 2018. aasta jooksul 69 merepäästesündmusel.

Riigisisene merepääste on põimunud rahvusvahelise õigusega (ratifitseeritud konventsioonid). JRCC (edaspidi *merevalvekeskus*) juhib ning korraldab otsingu- ja päästetöid Eesti merealal ja piiriveekogudel. Vabatahtlikud merepäästjad kaasab merepäästetöödele merevalvekeskus. Merepääste infosüsteemis SAR-EST on kajastatud ühingu valmisolek merepäästetöödeks. Merepäästetööde kulutused hüvitab ühingule riik.

Joonis 10. Vabatahtlike merepäästeühingute asukohad. Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Nii nagu jooniselt näeme, katavad vabatahtlikud merepäästeühingud suurema osa kogu Eesti rannajoonest. Põhiline osa väljakutsetest on merehätta jäänud väikelaevaomanikelt. Samal ajal panevad vabatahtlikud merepäästjad suurt rõhku ennetustööle, et merele minejad kannaksid päästevesti ega tarvitaks alkoholi.

Vabatahtlike merepäästjate puhul on oluline see, et enamasti on tegemist vastava piirkonna kohalike elanikega, kes tunnevad kohalikke olusid väga hästi ning oskavad seetõttu päästetöödel arvestada piirkonna eripära.

Õpitulemused: õpilane

1) teab abipolitseinikule esitatavaid nõudeid, sh kutsesobivuse ja väljaõppe kohta;
2) selgitab abipolitseinike ja vabatahtlike merepäästjate politseitegevusse kaasamise põhimõtteid ning pädevusvaldkondi.

Mõisted:

1) **abipolitseinik** – isik, kes osaleb vabatahtlikult oma vabast ajast politsei tegevuses seaduses sätestatud alustel ja korras. Abipolitseinik ei kuulu politseiametnike koosseisu;
2) **vabatahtlik merepäästja** – MTÜ liige, kellega PPA on sõlminud tsiviilõigusliku lepingu ja keda PPA on tunnustanud.

Vajalikud vahendid: töölehed, arvuti, nutitelefon ja võrguühendus

Kasutatavad allikad

1. Abipolitseinike koduleht: https://www.abipolitseinik.ee/et/ [16.12.2019]
2. Abipolitseiniku seadus: https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019029 [16.12.2019]
3. Praxis (2014). Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013: http://www.praxis.ee/index.php?id=1132
4. Päästeliidu koduleht: https://paasteliit.ee/merepaaste/ [16.12.2019]
5. Siseturvalisuse arengukava 2015–2020: https://www.siseministeerium.ee
6. Vabatahtlike merepäästjate koduleht: https://paasteliit.ee/merepaaste/
7. Volunteering in the European Union (2010): https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf

Teema käsitlemine (2 tundi)

1. Õpetaja palub õpilastel selgitada, mida nad teavad abipolitseinike ja vabatahtlike merepäästjate tegevusest ning mida nad arvavad vabatahtlikus tegevuses osalemisest. Vajaduse korral esitab õpetaja lisaküsimusi ja julgustab õpilasi oma arvamust avaldama.
2. Õpetaja annab ülevaate vabatahtlikust tegevusest üldiselt ning abipolitseinike ja vabatahtlike merepäästjate kaasamisest politsei töösse ja turvalisuse tagamisse.
3. Õpilaste arvu järgi moodustatakse töörühmad, kes koostavad ühe minuti loengu/esitluse ja esitavad selle klassile (ülesanne 1). Eelduseks on internetiühenduse ja igas töörühmas nutitelefoni või arvuti olemasolu.
4. Iga rühm tutvustab oma tööd kaasõpilastele, kes esitavad täpsustavaid küsimusi.
5. Kokkuvõtvas arutelus selgitab õpetaja täiendavalt esitluste sisu.
6. Õpilastele jagatakse töölehed (ülesanne 2). Venni diagrammi koostamise ja ühise arutelu käigus tekib arusaam abipolitseinike ning vabatahtlike merepäästjate eripärast ja ühisosast.
7. Võimaluse korral palub õpetaja tundi abipolitseiniku, kes tutvustab õpilastele abipolitseiniku ülesandeid ja isiklikku kogemust.
8. Tunni lõpus võib teha valikvastustega testi abipolitseiniku seaduse tundmise kohta (ülesanne 3).

Ülesanne 1. Kasutades avalikke allikaid, koostage ühe minuti loeng abipolitseinikest ja vabatahtlikest merepäästjatest teie rühmale määratud teemal. Seejärel esitage see klassile ja vastake küsimustele.

Allikad:

1) abipolitseinike koduleht;
2) vabatahtlike merepäästjate koduleht;
3) abipolitseiniku seaduse I peatükk;
4) abipolitseiniku seaduse II peatükk;
5) abipolitseiniku seaduse III peatükk;
6) abipolitseiniku seaduse V peatükk.

Ülesanne 2. Koostage Venni diagramm abipolitseinike ja vabatahtlike merepäästjate eripära ning ühisosa selgitamiseks.

Venni diagramm sobib hästi, kui soovitakse mingeid teemasid või nähtusi omavahel võrrelda ning leida nende ühiseid ja erinevaid tunnuseid või omadusi.

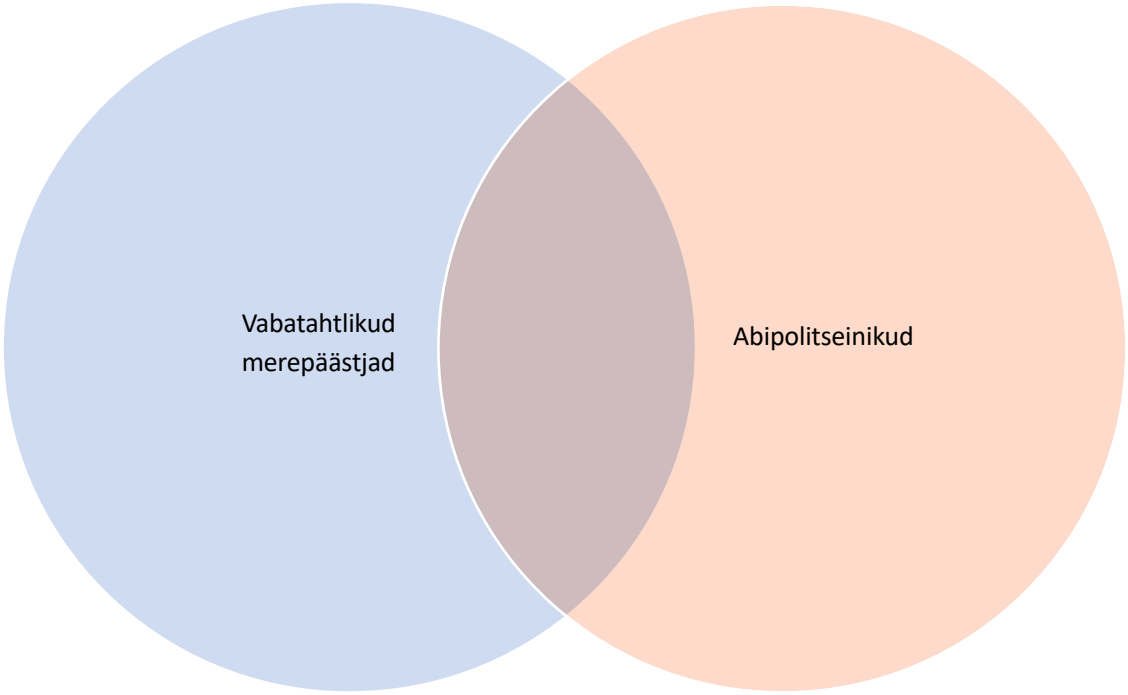

Ülesanne 3. Lahendage valikvastustega test abipolitseiniku seaduse tundmise kohta. Märkige üheselt arusaadavalt ära üks või mitu õiget vastust.

_____
(kuupäev)

_____
(ees- ja perekonnanimi)

1. Abipolitseinik osaleb politsei tegevuses:
   a) vabatahtlikult
   b) kohustuslikus korras
   c) oma vabast ajast

2. Abipolitseinik on isik, kes:
   a) kuulub politsei koosseisu
   b) ei kuulu politsei koosseisu

3. Politseitegevuses osalemise eest:
   a) abipolitseinikule töötasu ei maksta
   b) makstakse talle politseiametniku keskmist töötasu

4. Abipolitseinikuks võib nimetada vähemalt:
   a) 21aastase isiku
   b) 18aastase isiku
   c) 16aastase isiku

5. Abipolitseinikuks võib olla isik, kellel on vähemalt:
   a) põhiharidus
   b) kõrgharidus
   c) keskharidus

6. Abipolitseinikuks võib nimetada:
   a) Eesti kodaniku
   b) välisriigi kodaniku
   c) kodakondsuseta isiku

7. Politsei tegevuses osalemise ajal on abipolitseinik riigivõimu esindaja, kelle:
   a) seadusetud korraldused on täitmiseks kohustuslikud
   b) seaduslikud korraldused on täitmiseks kohustuslikud
   c) antud korraldused on seaduslikud ja täitmiseks kohustustuslikud ainult juhul, kui nende andmise juures viibib politseiametnik

8. Abipolitseiniku kandidaadiks ja abipolitseinikuks võetakse isik:
   a) kes on teovõimetu
   b) keda on karistatud tahtlikult toimepandud esimese astme kuriteo eest
   c) kellel ei ole karistatust tahtlikult toimepandud kuriteo eest
   d) kes ei ole sõltuvuses alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine kasutamisest või kes ei ole psüühikahäirega, raskekujulise isiksuse- või käitumishäirega

9. Abipolitseinikuks kandideerimise taotlus vaadatakse läbi:
   a) 10 päeva jooksul selle saamisest arvates
   b) 30 päeva jooksul selle saamisest arvates
   c) 60 päeva jooksul selle saamisest arvates

10. Abipolitseiniku kandidaat peab läbima esimese astme õppe, mille pikkus on vähemalt:
   a) 20 tundi
   b) 40 tundi
   c) 45 tundi

11. Iseseisvalt võib ülesandeid täita abipolitseinik, kes on läbinud
   a) teise astme õppe
   b) kolmanda astme õppe
   c) esimese astme õppe

12. Teise astme õppe eeldus on:
   a) esimese astme õppe edukas läbimine
   b) politsei tegevuses osalemine vähemalt 100 tundi
   c) politsei tegevuses osalemine vähemalt 50 tundi

13. Abipolitseinik peab kvalifikatsiooni tagamiseks läbima täiendusõppe ja sooritama arvestuse vähemalt:
   a) üks kord kuus
   b) üks kord kalendriaastas
   c) üks kord kahe aasta jooksul

14. Sõidukit peatav abipolitseinik peab kandma:
   a) rinnamärki
   b) ohutusvesti kirjaga „ABIPOLITSEINIK”
   c) abipolitseiniku vormi

15. Abipolitseinikul on õigust kasutada jalaraudu:
   a) jah
   b) ei

16. Abipolitseinik:
   a) võib kanda politseiametniku vormiriietust abipolitseiniku eritunnustega
   b) võib kanda politseiametniku vormiriietust politseiametniku eritunnustega
   c) politseiametniku vormiriietust kanda ei või

17. Abipolitseinikul on keelatud abipolitseiniku ülesande täitmise ajal kanda:
   a) turvatöötaja vormiriietust
   b) riietust, millel on kaitseväe või Kaitseliidu eraldusmärgid
   c) tsiviilriietust

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2020

Kaanefoto: Sisekaitseakadeemia kogu

Metoodiline nõustaja: Mare Oja
Keeletoimetaja: Ene Sepp
Makett: Jan Garshnek

ISBN 978-9985-67-318-8 (pdf)

www.sisekaitse.ee/kirjastus